

Run by Laxmi Shikshan Sanshta & Krida Mandal, Kesalwada/Wagh
**LATE. NIRDHAN PATIL WAGHAYE ART'S & SCIENCE
COLLEGE SOUNDAD/RLY.**

Tah – Sadak/Arjuni Dist- Gondia – 441806

Affiliated to R.T.M. Nagpur University, Nagpur

Reg. No. F 3276 (Bhandara)

College Code No : 575

Phone No. 07199 -232148

Website : [http ://npwsoundad.in/](http://npwsoundad.in/)

Email : npwc.edusoundad@gmail.com

Date-11/11/2024

Number of books and chapters in edited volumes/books published

2023-24	2022-23	2021-22	2020-21	2019-20
12	6	6	6	6

Br
DR. PRINCIPAL
Late N.P.W. Art. & Sci.
Manavidyalaya, Soundad
Dist-Gondia

Previous Issues	SR.NO	NAME OF THE TOPIC	AUTHOR	SUBJECT	FULL ACCESS
One Day International Webinar On Film and Literature (https://langlit.org/one-day-international-webinar-on-film-and-literature/)	1.	Content	www.langlit.org	Content	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1pqh8g_Ex9T0sJIAuEBTQXG5CKOIBYxO/view?usp=sharing)
day-International-webinar-on-film-and-literature/)	2.	Cover Page VOL.7 ISSUE 1	www.langlit.org	Cover Page	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1nY_0cwBZDqEaxWBVTZad9DVsUahm9qB/view?usp=sharing)
Indian English Literature: An Anthology of Diverse Themes (https://langlit.org/indian-english-literature-an-anthology-of-diverse-themes/)	3.	THE CREATIVE WRITER & TEXT: EXAMINING KAMALADEVI ARAVINDAN'S PRESENCE IN HER NARRATIVES	ANITHA DEVI PILLAI, Gengedaran Kheanchennah, Revathi Manoharan & Sumi Baby Thomas	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1e9roJTPIX/3m8_YvRT7y8fMIDApY5w/view?usp=sharing)
Virtual International Conference on "The Nexus of Life, Language & Literature" (https://langlit.org/virtual-international-conference-on-the-nexus-of-life-language-literature/)	4.	STYLISTIC ANALYSIS OF O. HENRY'S "THE LAST LEAF"	DR. AMBREEN SAFDAR KHARBE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1whak-JlreChrNAHQeW/TE6JH_007hbkX/view?usp=sharing)
One Day National Conference on Revisiting Myths (https://langlit.org/one-day-national-conference-on-revisiting-myths/)	5.	OUR WORLD BEFORE, DURING AND AFTER THE COVID-19 PANDEMIC	PARIN SOMANI AND PROF. DR JAGDISH JOSHI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/19w2mJb-3WUifSegNZcACjNtGLUCLs/view?usp=sharing)
One Day National Level E- Conference On "Re-reading of English Language and Literature in Current Pandemic Situation" (https://langlit.org/one-day-national-level-e-conference-on-re-reading-of-english-language-and-literature-in-current-pandemic-situation/)	6.	THE INTEGRATIVE BUDDHIST PERSONNEL ADMINISTRATION MODEL OF THE BASIC EDUCATION SCHOOLS	PRIYARAT JAINET THARN THONGGOK, CHOOCHIEP PUTHAPRASERT AND YONGYUT YABOONTONG	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1sIG2Ts5akFaiC4QZwgCMlbuVwD7aL8s/view?usp=sharing)
	7.	CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING MATERIALS: IMPLICATIONS FOR FOREIGN LANGUAGE CLASSROOMS	SAENGCHAN HEMCHUA	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1eWC6w9RqKINIZNwi9-cK8wipRU4v-1CX/view?usp=sharing)
	8.	A TASK BASED LEARNING METHOD TO IMPROVE ENGLISH LANGUAGE OF ENGINEERING STUDENTS	BAGHEL AJAYSINH KAMLESHSINH	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1RWPS0oY1MmDIE1MVD1yLPDZguyQiar/view?usp=sharing)
	9.	LUST AND SENSUALITY IN 'THE GOD OF SMALL THINGS'	DR. SATYENDRA B. GADPAYALE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1qWFT3Ck3jHyYe2mTARHSJLnK1yCMXT/view?usp=sharing)
	10.	RABINDRANATH TAGORE AS A MYSTIC POET WITH SPECIAL REFERENCE TO GITANJALI: A STUDY	DR. DEEPA.M. MADIWAL	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1f5f4bpvLBO77o6lcc0utWJhT1ND-X3/view?usp=sharing)
	11.	HYPOCRISY IN THE MAN IN BLACK: A CRITICAL ANALYSIS	DR. MARY RAYMER AND MS NEHA MAHAWAR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Y1vjAnDwOtwkoi8to6hmzkSsRov9s/view?usp=sharing)
	12.	GRAMMAR TRANSLATION METHOD: UG STUDENTS' PERSPECTIVE	MS. SHILPA T PARMAR & DR JINENDRA JAIN	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1aYQZCj3Ns1BEQQsPo7e2UI2si1wF5Scn/view?usp=sharing)
	13.	FELIX HOLT AS POLITICAL NOVEL	DR. KANEER BANOO QURAISHI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1KXzX8v84nFjLpAdmZF6hKZZ1vq6yPXX/view?usp=sharing)
	14.	ALTERING TEMPERAMENT OF INDIAN MARRIAGES: A STUDY OF SUDHA MURTHY'S SELECTED NOVELS	BHAGYASHREE KAILASH BIYANI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1wZcV0bip2keX0fll3hUx7W6g211S12/view?usp=sharing)
	15.	GENDER EQUALITY AND WOMEN'S EMPOWERMENT	DR. SHRIMANT R. TONDE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1y-eQTIJFWKdV73ISNA4rb8mQSRiHYqe3/view?usp=sharing)
	16.	THEME OF MARRIAGE AND SEX IN SHOBHA DE'S FICTION	DR. CHANDRAKANT R. MANDLIK	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1KIC40Q-EXysTSLJKKlcm-XIRlts8Uhn/view?usp=sharing)
	17.	HUMAN RELATIONS BEING HUMAN IS THE WAY OF LIFE	K. VENKATA RAMANA	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1tCdSwQzkr9WHEjKQLlbaK1hVDyuVt_ZK/view?usp=sharing)
	18.	DRAMA EDUCATION: A NEED FOR THE HOLISTIC GROWTH OF THE LEARNERS	DEEPAI SETH	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/10_pxDnPasv-gwFQ8hxbATIEpBYZX3w/view?usp=sharing)

Visitors

1262599

Contact us

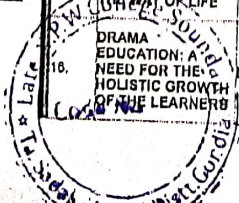
Name*

Email*

Subject

Your Message

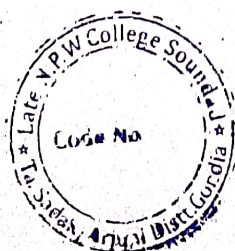
Send

11.	THE NATURE OF CULTURE: MIGRATION, DIASPORA AND CHANGE IN NEIL BISSEONDATH'S "THE WORLDS WITHIN HER"	MARVADI PRAKASH KUMAR N. & DR. NEERJA A GUPTA	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1MskPy5BIIIC9nOGH7ENrkUn_3Cusp=sharing)
12.	INSIGHTS INTO THE NOTIONS OF (IN)EQUALITY AND MISOGYNY IN CARSON MCCULLERS'S THE BALLAD OF THE SAD CAFÉ	DR. IMEN MZOUH	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1ZGamuQdpzRnA3DOIvB2SMsOusp=sharing)
13.	REFLECTION OF UNTOUCHABILITY IN DR. B. R. AMBEDKAR'S WAITING FOR A VISA	DR. DHAWARE RAHUL P.	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1vQz3Pz0KwUc6-4_PHNC2BM273TTX05g/view?usp=sharing)
14.	THE VICTORIAN COMPROMISE: A STUDY	PROF. DR. VISHWAS DAMODHAR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Hij3HhKZLzcVkmZtH9m7a9g5Omusp=sharing)
15.	SHAKESPEARE: THE INSPIRATIONAL SOURCE FOR THE LITERARY WORLD	JAYPRAKASH A PARMAR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1RQyTY9myV-FodHWzBzJOs7r40K_JJSLvMew?usp=sharing)
16.	AN ANALYTICAL STUDY OF MÜTÖLÖ AND KAMHILO WITH REFERENCE TO CHAKHESANG COMMUNITY'S BELIEF AND MENENO VAMUZO RAKHO'S WORK KHAWHIMÜTÖLÖ IN NAGA HERITAGE: PEOPLE STORIES, VOL.1	SETOLU TUNYI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1GLoyFv6zI08K4WJX79ZIRELnp/Lusp=sharing)
17.	A STUDY OF ORAL HISTORY AS A GENRE IN LITERATURE WITH SPECIAL REFERENCE TO SVETLANA ALEXIEVICH'S NON-FICTION WORKS	DR. SHILPAGAUJI PRASAD GANPULE & MR. NIVANT KAMBALE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1JARidSLbWfYASKYSYAM3GQV3BtIusp=sharing)
18.	CHASING THE RAINBOW: THE CREATIVE MEMOIRS OF MANOJ DAS	ARVIND KUMAR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1tGqCkFUMYSZ6Gv7bVZUzJi3Fb8y0usp=sharing)
19.	INTERROGATING IDENTITY CRISIS AND NON-BELONGINGNESS THROUGH INDENTURED HISTORY- A STUDY OF PEGGY MOHAN'S JAHAJIN	YASMIN CHAUDHURI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Zi6iopChdseYgwEZAqUuoBYf18eO8yusp=sharing)
20.	CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE'S AMERICANAH: A TRANSNATIONAL PERSPECTIVE	DR. JEEVAN S. MASURE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1s-qLAETnz9hsG8U0GdV8FOiOm0B9xda-view?usp=sharing)
21.	REPRESENTATION OF DALIT ISSUES IN INDIAN ENGLISH LITERATURE: A DIACHRONIC STUDY	BABARIYA HEENABEN PREMJI BHAI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/12zLB0MYu73MU2C8hthiVcWVWCR6YIusp=sharing)
22.	SHASHI THAROOR'S SHOW BUSINESS: A CRITICAL STUDY	MANZA SHVARISING RAYBHAN & DR. V.M. RASURE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/181raLuzhSavSBLzOK7IdaNVyu1Tqkmausp=sharing)
23.			ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1gaTxGW8dOqIV81e8IRNjH5c8ErHdRnusp=sharing)
24.			ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Nio8vsY_paBOxasBMinhXjmQyS2vyvemusp=sharing)
25.			ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1WqsBoNupx6q1S-5GxV4gsFTYje8s6lB/view?usp=sharing)

Volume 7 Issue 2

Part 1

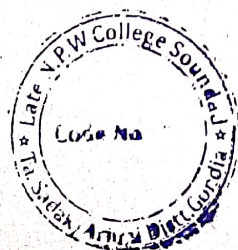
SR.NO	NAME OF THE TOPIC	AUTHOR	SUBJECT	FULL ACCESS
1.	Content	www.lanlit.org	Content	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1TX7wHTZaVq99lcmXcGvX3xHJ6LEQLusp=sharing)
2.	Cover Page VOL.7 ISSUE 2	www.lanlit.org	Cover Page	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Nxz88XPfSo91es0AVJuY6PCXm5VYVtusp=sharing)

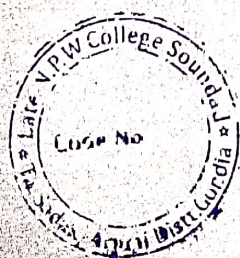
25.	EMERGENCE OF CHRISTIANITY AND COLONIALISM IN INDIA	ONVI PARMAR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1b4Vgms7m7hnsWIKTLy0yp6A6IA6t/view?usp=sharing)
26.	MYTH, GENDER, AND SEXUALITY IN SHAUNA SINGH BALDWIN'S WE ARE SO DIFFERENT NOW	PROF. MANPREET KAUR KANG & POORVA GULATI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1b4Vgms7m7hnsWIKTLy0yp6A6IA6t/view?usp=sharing)
27.	CONTRARY PICTURE OF WOMEN EMPOWERMENT IN MALE-DOMINANT INDIAN SOCIETY WITH PARTICULAR REFERENCE TO HOUSEWIFE OF ISMAT CHUGHTAI	GAUTAM, R. NAYAK	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1H4C33x_2Fh_5wDkz-24mZgSkhwy/view?usp=sharing)
28.	IDENTITY CRISIS AND DOMINANCE IN NAMITA GOKHALE'S GODS, GRAVES AND GRANDMOTHER	MINAKSHI SAINI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1n71xw7evRJ99yC2p2ZbOnEkMacy/view?usp=sharing)
29.	EXPLORATION OF CHILD CONCERN IN THE NOVELS OF M.R. ANAND AND CHARLES DICKENS: A STUDY	KISHWAR AHMAR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1b6aPlabqY8oE157N7Lvi774N/view?usp=sharing)
30.	DIMENSIONS OF PATRIARCHY AND GENDER STEREOTYPE IN MOHANASWAMY: A STUDY	MRS. HEBZIBAH.D.	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1YvopsQbC9dHUbL8tOGN3/view?usp=sharing)

Part 3

SR.NO	NAME OF THE TOPIC	AUTHOR	SUBJECT	FULL ACCESS
1.	Content	www.langlit.org	Content	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1MzKVp2YHwWBx92VMB/view?usp=sharing)
2.	Cover Page VOL.7 ISSUE 2	www.langlit.org	Cover Page	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Ncz88XPISo91es0AVJuY6PCX/view?usp=sharing)
1.	ECOCRITICISM: ROLE OF LITERATURE IN SAVING NATURE & ENVIRONMENT	DR. AMBREEN SAFDAR KHARBE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1a0G9ZToGzeOF6UtmMCnS1C/view?usp=sharing)
2.	DISPLACEMENT AND RE-IMAGINING IDENTITY IN THE NOVELS OF AMITAV GHOSH	DR. MAHENDRA SAHARE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1MLYvPgfn9PIA4iQcp7R7HPKt/view?usp=sharing)
3.	INSIGHTS INTO THE NOTIONS OF (IN)EQUALITY AND MISOGYNY IN CARSON MCCULLERS'S THE BALLAD OF THE SAD CAFE	DR. IMEN MZOUGH	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1nBhxPZ1wQIFw-XU4dUJG/view?usp=sharing)
4.	PROACTIVE HEALTH CARE AND IOT	G. RAGHAVENDRA PRASAD	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1qEmhwELQnPhytBTJFV/view?usp=sharing)
5.	GENDERED SUBALTERNITY IN MAHASWETA DEVI'S BEDANABALA: HER LIFE, HER TIMES	DR. INDRANI SINGH RAI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1HsyTURN9QLiu0SGqFT634/view?usp=sharing)
6.	SCHOOL STUDENTS' ENROLMENT AND DROPOUTS: REASONS AND SOLUTIONS	DR. SANJAY LAXMAN GAIKWAD	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1H6Bs-J94WyslxYCB6E_imvqZ2JhA/rview?usp=sharing)
7.	A STUDY OF GANDHIAN VALUES IN INDIAN ENGLISH LITERATURE	MONIKA DHILLON	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1nQlnoARvPGXAKMRmEPDc/view?usp=sharing)
8.	COMPARATIVE STUDY OF INNOVATIVE NARRATIVE TECHNIQUES IN SHASHI THAROOR AND CHETAN BHAGAT'S NOVELS	DR. KUCHEKAR SHAILAJA BABURAO	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/16eJYnKyxuBIAwRiwZBYt/view?usp=sharing)
9.	THE ANALYTICAL STUDY OF HARDY'S AESTHETIC EXPERIENCE OF FATE IN TESS OF THE D'URBERVERILLES WITH REFERENCE TO PANKRIYA THEORY	VANDANA CHAUHAN & SHRAWAN K SHARMA	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1T0CpR7v-ELanCj7TzA1znXYD0hYYS/view?usp=sharing)
10.	SILENT PROTEST: A STUDY OF BANI BASU'S GANDHARVI	NEERAJ DUBEY	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/12HvWIOEFjH_DsbVgw/view?usp=sharing)

11.	EGOTISTICAL ELEMENTS IN THE IMMORTALS OF AMIT CHAUDHURI	DALESH KUMAR CHAUHAN & AMBUJ KUMAR SHARMA	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1nJGoqyqb_fyKEpr3JV4KdJXOmUjusp=sharing)
12.	UNDERSTANDING "I" IN THE PHILOSOPHY OF VIVEKANANDA AND WITTGENSTEIN: A COMPARATIVE STUDY	ROITUALIANA DARLONG	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1Gy2gQOllzcXZ_1o8h9CIOW5BKIKusp=sharing)
13.	WOMEN'S CONSCIOUSNESS: ENGAGING WITH THEIR OWN OTHERNESS	DR. DHANAMANJURI LOUREMBAM & DR. HAOBAM SUBRATA	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/10kORnxPqtzOTOoAn0hPnWfJFCusp=sharing)
14.	MANIL SURI'S THE DEATH OF VISHNU: A DRAMA OF PERPETUAL CONFLICT AND PERSONAL DESPAIR	DR. NISHA SINGH	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1cPIEE4wZjvh6_jyrYGr_fumEj5LUDX4Mew7usp=sharing)
15.	"A CROSS REGIONAL REALITY" DIASPORA AND LITERATURE	DR. USHMA A. BHATT	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1OUHnrv2IRRUd1ZHWa_fQ2Ql2pUusp=sharing)
16.	THE PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM IN JOHN FOWLES'S THE MAGUS	DR. PRASHANT J. MANDRE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1VRll8b5PTlrOs_sNZpJGMew7usp=sharing)
17.	MODELS OF READING COMPREHENSION AND FACTORS AFFECTING READING COMPREHENSION OF ESL STUDENTS: ISSUES AND IMPLICATIONS	DR. ZEBA AZMAT	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/10On9Z-npLQZzZu-ELvHv/view7usp=sharing)
18.	BRITISH COLONIZATION AND ITS IMPACT ON INDIAN SOCIETY: A POST-COLONIAL STUDY OF R. K. NARAYAN'S NOVELS	DHAMMASHIL C. GAJBHIYE	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1bhTQC-s4OFjbbhNWv6k7JWqCo_NhAHv/view7usp=sharing)
19.	NARRATIVES OF DIASPORA: FROM MANGO TO MAPLE, ALIENATION TO ASSIMILATION WITH SPECIAL REFERENCE TO "ROOTLESS BUT GREEN ARE THE BOULEVARDS"	DR. BANDANA BAL CHANDNANI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1yV8kjGS8bA49wUm-pXzX6e7wy3hKosZ6/view7usp=sharing)
20.	THE INFLUENCES OF SOCIO-POLITICAL FACTORS ON HUMAN RELATIONS IN GHOSH'S THE GLASS PALACE	DR. ABDUL ANEES ABDUL RASHEED	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/18KqCjWgQja9X7u9U7Xx81N30fusp=sharing)
21.	CONFLICT OF PARSEE BELIEFS WITH MODERN OUTLOOK: BAPSI SIDHWA'S AN AMERICAN BRAT	MS. SAVITA SUBHASH AHIRRAO & DR. A. P. KHAJRNAR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1GBgNQ1lwJ0ZCQyIO7L12l8e5lHusp=sharing)
22.	THE ANALYSIS OF LITERATURE IN GOLDEN TEXTS	DR MRS D REGIS. PRABHAHARAN/JEBAR REGIS PJ	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/14S3hzKnRf6oMdh4iy8JPYoldBh2usp=sharing)
23.	LEARNING ENGLISH LANGUAGE THROUGH LITERATURE IN THE CLASSROOM	DR. S. PARVATHI	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1le-pOMx10UHGRMbc8lp_11JLF3DQyLz/view7usp=sharing)
24.	ANALYTICAL STUDY OF CO-OPERATIVE LEARNING TREATMENT FOR ENHANCING READING SKILLS OF SECOND LANGUAGE LEARNERS OF ENGLISH	BHOOMIKA PATEL	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1C0Hn1XRoe1MsGarthbV8m3ZOusp=sharing)
25.	POSTCOLONIALISM AS A THREAD BETWEEN FEMINISM AND ORIENTALISM: A CRITICAL PERSPECTIVE	HINDOL CHAKRABORTY	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1tw2jMyuV7CjMRXOpclSoG9CuIDusp=sharing)
26.	INDIAN POETRY IN ENGLISH: AN OVERVIEW	SAILENDRA KUMAR THAKUR	ARTICLE	Click Here (https://drive.google.com/file/d/1zKNPcGqIHZA99zuDfK4egITpREusp=sharing)

IMPACT FACTOR – 5.61

LangLit

ISSN 2349-5189

An International Peer-Reviewed Open Access Journal

BRITISH COLONIZATION AND IT'S IMPACT ON INDIAN SOCIETY: A POST-COLONIAL STUDY OF R. K. NARAYAN'S NOVELS

DHAMMASHIL C. GAJBHIYE

Head and Asst. Professor
Department of English
Late N. P. W. Arts and Sci. College, Soundad
Dist- Gondia, Maharashtra

ABSTRACT:

R.K. Narayan is considered as one of the most accomplished Indian writers in English. He wrote novels in colonial as well as post-colonial period. His early novels deal with the effects of British colonization on various aspects of Indian social life. The socio-cultural interaction between the Indians and the English during British rule is responsible for the transformation of Indian society. It resulted in erosion of native culture by rejecting various traditions and beliefs in the colonized society. In his novels, Narayan realistically depicts the destabilizing effects of colonization on centuries old cultural patterns of Indian society. He presents the process of colonialist or western acculturation, in which natives are forced to accept the norms, beliefs and cultural values of colonial power. In fact, in his works, Narayan is able to deal with the major issues related to the transformation of the Indian society during colonial era. At the same time, he also registers the stress and bewilderment that accompany the transformation.

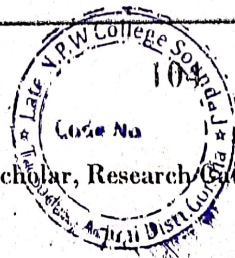
Keywords: Colonization, Traditional, Cultural Alienation, Westernization, Exploitation.

The British colonial rule in India in nineteenth and twentieth century has made a powerful impact on the Indian literature. It is significant to note that the rise of Indo-English novel particularly in 1930s coincided with the turbulence of anti-colonial struggle in the country. For M.K.Naik, "The Indian English novel of the period was deeply influenced by the epoch making political, social and ideological ferment caused by Gandhian Movement." (Naik 61) R.K. Narayan presents such influence of Indian Nationalist Movement led by Mahatma Gandhi in his fictions. He also shows the effect of British colonization on different spheres of lives of Indian people. The present analysis is focused on the impact of the colonization on Indian society as reflected in the novels of Narayan. For such analysis, his novels are scrutinized by using post-colonial theories.

The British colonial occupation has deep impact on India. It caused the economic exploitation, psychological uprooting and cultural disruption in Indian society to a great extent. The encounter with the values and life-style of the west accelerated the process of enculturation in the colonial society. It was the English education system, western style

Vol. 7 Issue 2

Website: www.langlit.org

November, 2020

Contact No.: +91-9890290602

Indexed: ICI, Google Scholar, Research Gate, Academia.edu, IBI, IIFC, DRJI

Scanned with OKEN Scanner

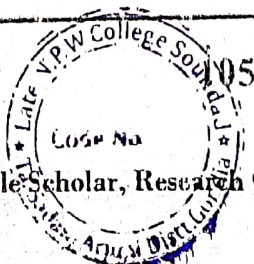
professions and the overseas travel, which moulded not only the life style, but also the outlook and value system of Indians. A large number of Indians were also exposed to the western culture indirectly, as the British government started the process of industrialization, commercialism and urbanization and brought land, legal, economic and political reforms in India. These developments resulted in the erosion of indigenous culture by rejecting various native traditions and beliefs and setting up new norms of conduct.

The socio-cultural interactions that the British colonial rule created in India, were accountable for the cultural alienation of people of younger generations. The Indian youth, who were attending English schools, were often compelled to face the sharp differences between the value systems - those upheld in the schools and those prevailed in the homes. During the course of their day to day life, they had to be dealt with many cross cultural experiences. It resulted in their alienation from their own culture. In *The English Teacher (ET)*, Narayan describes Krishnan as a typical westernized Indian youth, who is troubled by such socio-cultural alienation. He is shown as sympathetic towards the nationalist cause and therefore he is critical of British colonial rule and culture. His reaction to his college principal's complaint about degrading standard of English - exhibits his nationalistic bent. According to him, Mr. Brown (the principal) is concerned about the deteriorating standards of English among the Indian students, but he has never tried to learn any of the two hundred Indian languages. Here he clearly indicates that the British colonizers wish to rule India, but they don't wish to make efforts to understand the culture of India.

Krishnan denounces the English education as a process of humiliating acculturation. For him, this education system is transforming Indians into foreigners in their own country. It is making Indians strangers to their "own culture and camp followers of another culture." (Narayan, "ET" 270) Krishnan's nationalistic bent is one of the basic reasons for his dissatisfaction with his career as an English teacher in Albert Mission College. In his resignation letter to Mr. Brown, he writes, "I am up against the system, the whole method and approach of a system of education that makes us morons, but efficient clerks for all your (British empire's) business and administrative offices." (Narayan, "ET" 270) At the end, he leaves his job in Albert Mission College and prefers to work in an unorthodox Montessori type school with the headmaster

Besides this, another important purpose of the English education system in colonial period was to promote religious conversions of Hindu pupils into Christianity. In many missionary school and colleges, the Bible was "openly taught as an authoritative exposition of religion." (Viswanathan 52) These school and colleges were officially committed to spread the teachings of Jesus Christ and so they were trying to convey the moral superiority of Christianity among the non-Christian students. The Albert Mission School in *Swami and Friends (SF)*, shows such commitment towards Christianity. In the school, teachers like Ebenezer are involved in proselytizing of the non-Christian students. Ebenezer ridicules Hindu gods as "dirty, lifeless, wooden idols and stone images." (Narayan, "SF" 4) He makes comparison of these gods with Christ, who, as Ebenezer says, would redeem all the students in the class.

But his denouncement of Hindu gods enrages Swami, who objects such proselytizing. Unable to hear such offensive remarks Swami ripostes, "If he did not, why was he crucified?....If he

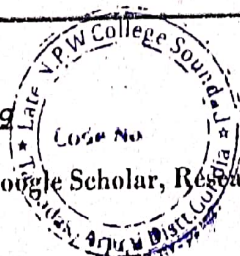
was a god, why did he eat flesh and fish and drink wine?" (Narayan, "SF" 4) It is Swami's strong Brahmin background, which makes him impossible to believe that a god could be non-vegetarian. This episode in the novel clearly indicates that in colonial period the missionary schools in India were committed to spread Christianity among the native students. They were imposing their own religious beliefs and cultural values upon non-Christian students and alienating them from the indigenous culture.

In fact, this education system was committed to develop pro-western attitude among the native students. As the students were exposed to new cultural values, they came into contact with certain areas of non-traditional experiences and knowledge. It resulted in developing cultural heterogeneity in the colonized society. In Narayan's world of Malgudi, such cultural heterogeneity can be clearly seen through various characters. These characters represent the blend of western as well as traditional values. Depending on their exposure to the western culture, these characters are less or more westernized.

In *Swami and Friends*, Rajam is a typical representative of the more westernized class of Indian society, who reflects the cultural heterogeneity to a great extent. He is not basically from Malgudi, but comes from more westernized Madras. He speaks English, "exactly like a European, which meant that few in the school could make out what he said." (Narayan, "SF" 14) His appearance is more westernized than others in the school. He is dressed like a European "boy in the class, who wore socks and shoes, fur cap and tie, a wonderful coat and knickers." (Narayan, "SF" 14) His westernization is not restricted to the matters such as language and attire. In his attitude and beliefs, he is pro-western and varies from other Hindu boys in the class. Rajam declares his family's emancipation from Hindu superstitions and ritualism, as he tells Swami, "In our house my father does not care for New Moon days and there are no Annual Ceremonies for the dead." (Narayan, "SF" 128)

When Swami joins the anti-colonial demonstrations in Malgudi, Rajam's sympathies are with the government. According to him, politics and strikes are dirty issues and one should try to avoid them. In this way, Rajam and his family belong to that class of people as anticipated by Thomas Macaulay in his 'Minute on Education' in 1835, ".....a class of persons, Indian in blood and colour, but English in tastes, in opinions, in morals and in intellect." These Anglicized natives were more privileged because of their knowledge of English, which made them eligible for high rank positions in the Army, the Navy, the Air force and other government offices. Their work kept them mostly in the metropolitan cities. Socially, it established a gap between the metropolitan elites and the rest of the Indians.

Furthermore, it is clearly observed that the English education system and the westernization created socio-cultural problems revolving around the issues like relations between man and woman, marriage, love etc. Many times these issues were responsible for developing socio-cultural gulf between the younger and older generations. In *The Bachelor of Arts (BA)*, Narayan presents such socio-cultural gulf, which is fostered by westernization of the younger generations in India. In pre-independence era conservative Hindu society, it is well known that the traditional Hindu ethics did not allow pre-marital love. Marriage was considered as something, which was to be initiated and arranged by the elders of the family. Even the caste factor and horoscope matching play an important role in traditional Hindu marriages.

Contrary to this, in western culture, every individual is free to choose his own life partner. It makes allowance for pre-marital romantic love.

In the fiction, Chandran's views on love and marriage are influenced by western cultural codes. Like many English educated westernized Hindus, Chandran considers the western views on love and marriage rational and human. As he falls in love with Malathi, he is determined to marry the girl of his choice. For this, he is ready to transgress the marital conventions in Hinduism. But his decision to marry Malathi, shocks everyone in the household. His defiantly modern attitude upsets, particularly, his mother, who like a conservative Hindu considers that the marriage between Chandran and Malathi is inconceivable, if it is not according to the traditional marriage customs in the society. Thus, in the novel, Chandrans western views are responsible for the inter-generational conflicts in the family. The fiction also presents socio-cultural alienation of the young westernized Indian, who tries to revolt against the values and traditional ways of the orthodox society.

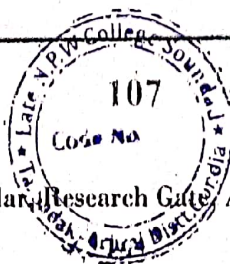
In addition to this, Narayan also draws attention of his readers to the huge economic exploitation of the colonies like India by the European colonial powers during the colonial era. In *Waiting for the Mahatma (WM)*, Narayan describes Mathieson, an imperial businessman, who is basically from England. In India, he owes a large tea plantation estate and a factory, which is his chief source of earning. In his plantation estate and factory, he has employed "five thousand field laborers and two hundred factory hands and office workers." (Narayan, "WM" 114) The author shows that he is able to make lots of profit through his business and maintains luxurious life style, "while millions of people here (in India) are going without food or shelter?" (Narayan, "WM" 112)

Narayan reveals huge exploitation of the natural resources in India by the British government. In the novel, Gopad explains to Sriram, how the British government in India is creating artificial famine in the region by diverting the natural resources of India for the purpose of the Second World War, as he says.

See what the British have done to our country: this famine is their maneuvering to keep us in enslavement. They are plundering the forests and fields to keep their war machinery going, and the actual sufferer is this child. Everyone is engaged in this war (The Second World War), the profiteer has hoarded all the grain beyond the reach of these growers. The war machines buy it at any price. It's too big a competitor for these poor folk. (Narayan, "WM" 89)

In the above lines, it is revealed that the British Empire plundered the forest and other natural resources in India for the purpose of the war.

Furthermore, on one occasion, Narayan describes Sriram trying to protest against the cutting of green unripe timber from Indian forest. After cutting, the timber is sent to Britain for manufacturing various things in different factories. Sriram knows very well that "They (the huge logs) are going into the making of the ships and rifles and bridges and what not. All of which are to be used for the destruction of this world (in The Second World War)." (Narayan,

"WM" 107) He vehemently protests such exploitation of forest resources. But, it is of no use. After the request of the timber contractor, he has to leave the place.

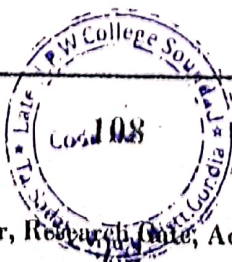
Thus, Narayan presents the economic exploitation of the colonized nations like India during the colonial period. For the European colonial powers, the colonization became a legitimate and viable source of gaining material prosperity. They plundered the colonies to such an extent that it is still reflected in colonized nation's current global standing. The European colonization was ruthlessly oppressive not only economically and politically, but also at the level of culture. In his novels, Narayan shows destabilizing effect of colonization on centuries old cultural patterns in Indian society. He reveals how the English education system, social and economic reforms and other means were used to reinforce and disseminate the British cultural values that accelerated the process of westernization in the colonized society. This process of westernization modified various aspects of the Indian socio-cultural system as traditional family life, male-female and inter-generational relations, status of women etc. Narayan's artistic excellence lies in his realistic depiction of the transformation in Indian society during British rule, while registering the stress and bewilderment caused by this change without engaging frontally with politics in his fictions.

REFERENCES:

1. Macaulay, T.B. Minute on Education. Google, 10 Oct. 2020, <https://home.iitk.ac.in/>. Accessed 10 Oct. 2020.
2. Naik, M.K. A History of Indian English Literature. Sahitya Akademy, 1982.
3. Narayan, R.K. Swami and Friends. Indian Thought Publications, 2009.
4. Narayan, R.K. The English Teacher. Indian Thought Publications, 2020.
5. Narayan, R.K. Waiting For the Mahatma. Indian Thought Publications, 2010.
6. Viswanathan, Gauri. Masks of Conquest: Literary Study and British Rule in India. Columbia University Press, 1989.

Vol. 7 Issue 2

Website: www.langlit.org

November, 2020

Contact No.: +91-9890290602

Indexed: ICI, Google Scholar, ResearchGate, Academia.edu, IBI, IIFC, DRJI

SHODH SAMAGAM A Double-Blind, Peer-Reviewed Quarterly Multi Disciplinary and Multilingual Research Journal
ISSN : 2581-6918 (Online), 2582-1792 (Print), RNI : CHHBIL/2018/77892
<http://www.shodhsamagam.com>

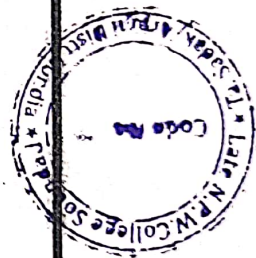
Certificate

This is to Certify that our Editorial, Advisory and Review Board has accepted research paper of Prof./ Dr./ Shri/ Smt. Dhammashil C. Gajbhiye from Late N. P. W. Arts and Science College, Soundad, Dist.- Gondia, Maharashtra, INDIA and Prof./ Dr./ Shri/ Smt. Prafulkumar P. Vaidhya from Sardar Patel Mahavidyalaya, Ganj Ward, Chandrapur, Maharashtra, INDIA. The Title of the paper is . This is an original and innovative contribution, which is double-blind peer reviewed article. This paper has been published in April to June 2021 issue.

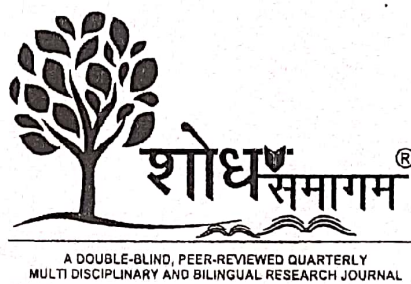
Date : 18-05-2021

Dr. Shobha Agrawal
Editor In Chief

Mr. Ajay Kumar Agrawal
Director

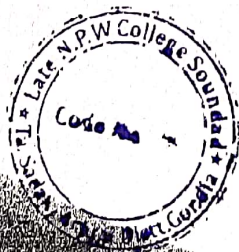
RNI : CHHBIL/2018/77892
ISSN : 2582-1792 (P)
2581-6918 (E)

SHODH SAMAGAM

April to June 2021
Year - 02, Volume - 02, Issue - 04

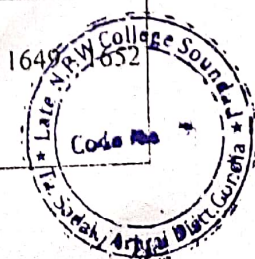
A Double-blind, Peer-reviewed, Quarterly
Multi disciplinary and Bilingual Research Journal

Aditi Publication
Raipur, Chhattisgarh
www.shodhsamagam.com

CONTENTS

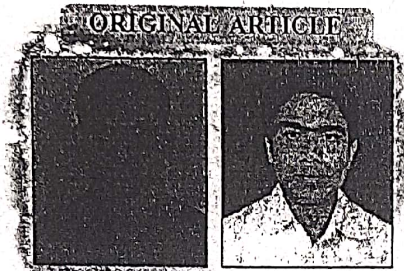
SN.	Particular	P. No.
01.	Role of Critical Existential Thinking in Resilience of Parents of Specially-Abled Child Yukti Ajawani , (Ph.D.), Ex. Speech and language Pathologist, Pt. J.N.M. Medical College, Raipur, (C.G) J.C. Ajawani , (Ph.D., D.Lit.), Govt. Arts & Commerce Girls' College, Devendra Nagar, Raipur, (C.G)	1595 - 1599
02.	Impact of Mid Day Meal Programme on primary School students Participation, and Nutritional Status Kalpana Kushwah , (Ph.D.), Department of Education. IPS college, Gwalior, Madhyapradesh,	1600 - 1603
03.	छत्तीसगढ़ राज्य की नरवा, गरुवा, घुरुवा और बाड़ी योजना अरुणेश कुमार गुप्ता , (Ph.D.) विवेकानंद महाविद्यालय, रायपुर, छत्तीसगढ़	1604 - 1607
04.	वर्तमान परिप्रेक्ष्य में संमकालीन आदिवासी साहित्य का परिदृश्य सुधीर शर्मा , (Ph.D.), गिरधर प्रसाद चंद्रा, कल्याण स्नातकोत्तर महाविद्यालय सेक्टर-07, भिलाई नगर, दुर्ग, छत्तीसगढ़	1608 - 1611
05.	A Study on Scientific Attitude of High School Students of Different Board in Tilda Block Rajesh Kumar Chandani , Kalinga University, Raipur, Chhattisgarh	1612 - 1616
06.	इण्डियन जर्नल्स ऑफ हॉटीकल्चर का विज्ञानमितीय विश्लेषण 2011-2017 माधुरी गौतम , (Ph.D.) पं किशोरीलाल शुक्ला उद्या. महाविद्यालय, राजनांदगांव, छत्तीसगढ़	1617 - 1621
07.	Financial Arrangement and Role of National Service Scheme Mozaffar Hussain , Parasnath Mahavidyalaya, Isri Bazar, Giridih, Jharkhand	1622 - 1624
08.	ऑनलाइन शिक्षा की चुनौतियां : छत्तीसगढ़ के विशेष संदर्भ में राजेश अग्रवाल , (Ph.D.) गुरुकुल महिला महाविद्यालय, रायपुर, छत्तीसगढ़ शोभा अग्रवाल , (Ph.D.) अग्रसेन महाविद्यालय, रायपुर, छत्तीसगढ़	1625 - 1627
09.	जनजातियों के कल्याणार्थ आर्थिक एवं सामाजिक प्रयास शशि भूषण , (Ph.D.) पारसनाथ महाविद्यालय, इसरी बाजार, गिरिडीह, झारखंड	1628 - 1632
10.	Role of Public Service Advertisements In Sensitizing Masses during Covid-19 Pandemic Smriti Padhi , (Ph.D.), Fakir Mohan University, Balasore, Odisha	1633 - 1639
11.	The Role of a woman self help group in Nowadays Laxman Prasad , (Ph.D.), St. Thomas College, Bhilai, Durg, Chhattisgarh	1640 - 1643
12.	Water Strategies for Sustainable Development of Chhattisgarh Arti Gupta , (Ph.D.), Govt. Dr. W.W. P.G. Girls College, Durg, Chhattisgarh	1644 - 1648
13.	कामकाजी महिलाओं एवं कामकाजी पुरुषों के जीवन में समय प्रबंधन का महत्व मोहसिना किदवई , जीवाजी विश्वविद्यालय, ग्वालियर, मध्यप्रदेश अपर्णा शर्मा , (Ph.D.), विजयाराजे शासकीय कन्या स्नातकोत्तर महाविद्यालय, मुरार, ग्वालियर, मध्यप्रदेश	1649 - 1652

Myths in Select Novels of R. K. Narayan and Shashi Deshpande

Dharmashil C. Gajbhiye, Department of English,
Late N. P. W. Arts and Science College, Soundad, Dist.- Gondia, Maharashtra, INDIA
Prafulkumar P. Vaidhya, Department of English,
Sardar Patel Mahavidyalaya, Ganj Ward, Chandrapur, Maharashtra, INDIA

Corresponding Authors

Dharmashil C. Gajbhiye,
Department of English,
Late N. P. W. Arts and Science College,
Soundad, Dist.- Gondia, Maharashtra, INDIA
Prafulkumar P. Vaidhya,
Department of English,
Sardar Patel Mahavidyalaya, Ganj Ward,
Chandrapur, Maharashtra, INDIA

shodhsamagam1@gmail.com

Received on : 11/05/2021

Revised on : ----

Accepted on : 18/05/2021

Plagiarism : 08% on 11/05/2021

Plagiarism Checker X Originality Report

Similarity Found: 8%

Date: Tuesday, May 11, 2021

Statistics: 181 words Plagiarized / 2400 Total words

Remark: Low Plagiarism Detected - Your Document needs Optional Improvement.

Myths in Select Novels of R. K. Narayan and Shashi Deshpande Abstract The use of myths in fiction and non-fiction by the writers is not a new or recent phenomenon. Since long the writers incorporated myths and legends in their pieces of writings to shape the existing culture to their choices. Western writers like T.S. Eliot, James Joyce and W. B. Yeats employed myths and made them meaningful. Indian writers such as Mulk Raj Anand, R. K.

Abstract

The use of myths in fiction and non-fiction by the writers is not a new or recent phenomenon. Since long the writers incorporated myths and legends in their pieces of writings to shape the existing culture to their choices. Western writers like T.S. Eliot, James Joyce and W. B. Yeats employed myths and made them meaningful. Indian writers such as Mulk Raj Anand, R. K. Narayan, Raja Rao, Girish Karnad, Khushwant Singh, Devdutt Pattnaik, Amish Tripathi and Shashi Deshpande used myths in their writings. The myths can serve the truth of the culture or may serve falsehood depending upon the interpretations of the texts by the readers. Myths can persuade or dispirit someone to follow certain behaviors and situations mentioned in the novels. The present research article focuses on the use of myths in select novels of R. K. Narayan and Shashi Deshpande. The attempt has been made to incorporate different myths and their relevance in the present context. It also tries to figure out the difference in incorporating the myths in novels by the novelists. The purpose of using myths in writings may differ. The paper shows the attachment of R.K. Narayan to the cultural values through his using myths. Deshpande seems neutral in using myths in her writings however she (re)defines the traditional roles of women.

Key Words

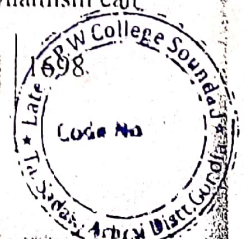
R. K. Narayan, Shashi Deshpande, Myths, Hindu culture, Society, tradition.

Introduction

Myth is a driving force behind most of the religious practices. Its vitality and dynamism can

www.shodhsamagam.com
A Double-blind Peer-reviewed Quarterly Multidisciplinary and
Bilingual Research Journal

Impact Factor
SJIF (2021): 5.948

३

आधुनिक युग में भी यह कु-प्रथा स्थापित है बिना किसी प्रमाण के अंधविश्वासी समाज द्वारा टोहनी एवं डायन पर महिलाओं को प्रताड़ित किया जाता है। महाश्वेता देवी के सकारात्मक पक्ष बांयेन, टोहनी या डायन जैसी को पूरी तरह झुठला दिया। इन चरित्र का जीवन और समाज में न तो कोई स्थान है और न ही कोई व। बांयेन कहानी का सकारात्मक पहलू समाज द्वारा टुकड़ाये जाने के बाद भी पात्र चण्डी में किसी भी प्रकार वेश, द्वेष या बदला लेने की प्रवृत्ति नजर नहीं आती है। पूर्णतः समाज के प्रति समर्पित महिला द्वारा अपने ही आहूति देकर भी सैकड़ों हजारों लोगों का जीवन बचा लेती है। चण्डी के इस महान कृत ने बांयेन बनाने र्त्लज्ज समाज को शर्मसार कर दिया। मर कर भी चण्डी समाज को यह संदेश देने में सफल रही कि एक तो किसी की पत्नी, माँ होती हैं वह कभी भी डायन या टोहनी नहीं बन सकती।

अंधविश्वास एवं कु-प्रथाओं के संदेह के आधार पर महिलाओं को डाकन, डायन, डाकिनी घोषित कर दिया। प्रतिवर्ष हजारों महिलाओं की बिना किसी ठोस प्रमाण के हत्या कर दी जाती हैं। उनकी कहानियों के विषय को सच से सामना कराकर शोषक और शोषित दोनों ही वर्ग को अंधविश्वास एवं कु-प्रथाओं की मिथ्या से गिराकर सामान्य जीवन जीने के लिए प्रेरित करती है। समाज की खामियों को उजागर करने के साथ उसमें ठे लिए किये गये जाने वाले आवश्यक कार्य को दिशा दिखाकर चेतना जागृत करती है। असम में मेघालय की रीं ठाकुर किला क्षेत्र की रहने वाली 62 वर्ष की बिरुबाला महिला के प्रयास से 20 अगस्त, 2015 को डायन कानून बना है। इसे असम विधान सभा में पारित किया गया है। डायन प्रताड़ना को सज़ा अपराध माना है यन निषेध कानून के तहत अपराधी को तीन से पांच वर्ष का कारावास तथा पचास हजार से पांच लाख रुपये जुर्माना दिया जाने का प्रावधान है। अन्य राज्य जैसे राजस्थान की विधान सभा में भी विधेयक पारित कर प्रताड़ना निवारण कानून बनाया गया है, जिससे की ग्रामीण आदिवासी महिलाओं को सुरक्षा मिल सके।

छत्तीसगढ़ राज्य में सामाजिक बुराईयों में सबसे बड़ी चुनौती टोहनी प्रथा है। छत्तीसगढ़ प्रदेश में किसी भी को टोहनी कहकर प्रताड़ित किया जाता है। इसी सामाजिक बुराई के खिलाफ प्रदेश सरकार के द्वारा 16 विधान सभा में 19 जुलाई 2005 को टोहनी प्रथा उन्मूलन विधेयक 2005 पारित किया गया। इस टोहनी कानून के तहत किसी भी महिला को टोहनी प्रताड़ना देने वाले व्यक्ति को 5 से 10 वर्ष तक की सजा का है, और हत्या करने की स्थिति में भारतीय दण्ड विधान की धारा 304 के तहत हत्या का मुकदमा चलाया है। अंधश्रद्धा निर्मूलन समिति के अध्यक्ष डॉ. दिनेश मिश्र द्वारा सूचना के अधिकार अधिनियम के तहत शासन से जानकारी मांगी गई थी, जिस पर पुलिस विभाग द्वारा जानकारी दी गई कि वर्ष 2006 से वर्ष 11 वर्षों में छत्तीसगढ़ प्रदेश में 1357 महिलाएँ टोहनी के संदेह में प्रताड़ित की गई। उनकी समिति सरकार से टोहनी प्रताड़ना के मामले में दोषियों को जल्द से जल्द सजा मिले, इसके लिए फास्ट ट्रेक कोर्ट ली की जाये, साथ ही प्रताड़ित महिलाओं को मुआवजा व पुर्नवास के लिए शासन स्तर पर योजना बनाने की गई है।

सूची

शर्मा, बह्मदत्त, (1958) हिन्दी कहानियों का विवेचनात्मक अध्ययन, सरस्वती प्रकाशन सदन, आगरा।

अवस्थी, देवी, शंकर, (1973) नई कहानियाँ: संदर्भ और प्रकृति, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली।

माहेश्वर, (1993) महाश्वेता देवी की श्रेष्ठ कहानियाँ, नेशनल बुक ट्रस्ट, नई दिल्ली।

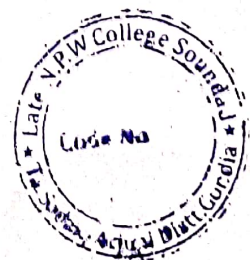
देवी, महाश्वेता, (2003) भारतवर्ष तथा अन्य कहानियाँ, आधार प्रकाशन, हरियाणा।

डब्लू.डब्लू.डब्लू.आईबीसी24.इन

www.shodhsamagam.com
A Double-blind, Peer-reviewed, Quarterly, Multidisciplinary and
Bilingual Research Journal

Impact Factor
SJIF (2021): 5.948

1697

RNI : C
ISSN :
Ref

in the great proselytizing movements, in crusades, religious battles and in the creative endeavors of man to build huge tombs and places of worship with all kind of riches and precious things. In all the religions in existence and practice have a large number of myths, which are woven to strengthen existing faith. In this regard, *Encyclopedia Britannica* states:

Myth is not an explanation in satisfaction of scientific interest but a narrative resurrection of a real reality told in satisfaction of deep religious wants, moral cravings, social submissions, assertions even practical requirements. Myths fulfill in primitive cultures an indispensable function, it expresses, enhances and codifies belief, and it safeguards and enforces morality. It provides for the efficiency of rituals and contains practical rules for the guidance of man. (*Encyclopedia Britannica* 134)

In literary studies, the interpretation of myths is of prime importance. A myth can be explored as a symbol, an image, an allegory or a concept in a literary work of art. It imparts innumerable meanings to the transforming order of the society. Legion of writers provide mythical dimension to their creations. Through the mythical dimension, these writers reveal the binary context between the past and the present and connect the readers to thousands of years old traditions. Such use of myths gives manifold meanings to their literary works. The present article focuses the use of myths in the novels of Narayan and Deshpande. It tries to show the similarities and differences in their myths.

The novelists taken for study make abundant use of myths. They consider that myth and literature are interconnected and are the suitable aesthetic expressions of human's thoughts and emotions. It can be clearly seen that their view of human life is influenced by the religious sense of Hindu myths. For this, they offer different patterns of traditional motifs for inducing the new meanings. Hence they heavily use myths from varied sources.

It is clear that some of the novels of Narayan have their structures based on the classical Hindu mythologies. These novels present inevitable victory of good over evil, the laws of life and the doctrine of karma. In *The Man Eater of Malgudi* (hereafter *The Man Eater*), the Bhaskasura myth has central importance. The work presents the conflict between the good and the evil, the 'Sura' (God) and the demon - a recurrent motive in the Hindu Mythology. Vasu is a demonic creature in the novel. He possesses enormous strength and genius, but he recognizes no sort of restraints of society. Through his activities, he puts others into troubles and for that he doesn't care. Shastri, an official in Nataraj's press, explains that, "Vasu shows all the definitions of a Rakshasha (demon)" (*The Man Eater* 94). He is well versed in the scriptures in Sanskrit and so he could foresee the destruction of Vasu. He, particularly, refers to the mythological story of rakshasha- Bhaskasura, who is bestowed with the boon of scorching everything he touches. However, Bhaskasura destroys himself, when God Vishnu in the guise of a gorgeous dancer- Mohini persuades him to emulate her by placing her palm on her head. Fittingly, in Narayan's reworking of Bhaskasura myth, Vasu kills himself with a blow intended to kill two troubling mosquitoes that have landed on his forehead.

Narayan's another work *The Painter of Signs* (hereafter *The Painter*) exhibits a striking similarity with the myth of king Santhanu in the *Mahabharata* and the love story of Raman and Daisy. According to the myth, a beautiful damsel agrees to marry the king Santhanu on the condition that he will not question any of her activities, when she becomes his wife and that she would desert him the moment he breaks the condition. At the end, the condition is breached by the king and she leaves him, revealing her identity to be Ganga, the sacred river.

In *The Painter*, Raman like king Santhanu is so much infatuated with Daisy that he is prepared to accept any marriage at any condition laid down by her. Daisy is a modern girl, whose past like Ganga is

ion
h
m

References

1. Deshpande, Shashi. *That Long Silence*. Penguin Books, 1989.
2. Deshpande, Shashi. *The Dark Holds No Terrors*. Penguin, 1990.
3. Encyclopedia Britannica, Vol. 15, London : Chicago William Bentam Publishers, 1973.
4. Goswami, Mrinmoyee., Swami, Indu. Myths, Customs and Rituals: A Study of Selected Novels of Shashi Deshpande through a Feminist Lens. *Research Journal of English Language and Literature*. Vol.5. Issue- 3, July-Sep. 2017, pp. 33-38.
5. Mohan, K. Use of Myth in Fictional World of R. K. Narayan. *IJRAR*, Vol. 3., Issue 1, March 2016, pp- 12-16.
6. Narayan, R. K. *The Man Eater of Malgudi*. Indian Thought Publication, 2009.
7. Narayan, R. K. *The Painter of Signs*. Indian Thought Publication, 2009.
8. Wyatt, Hyacinth C. *R. K. Narayan as a Brahman Writer* (A Ph. D. Thesis submitted to Department of Filologia Anglo-Germanica, Rovira i Virgili University, Germany) 1997.

Indexed Journal with
www.sjifactor.com
Impact Factor
7.264 (2021)

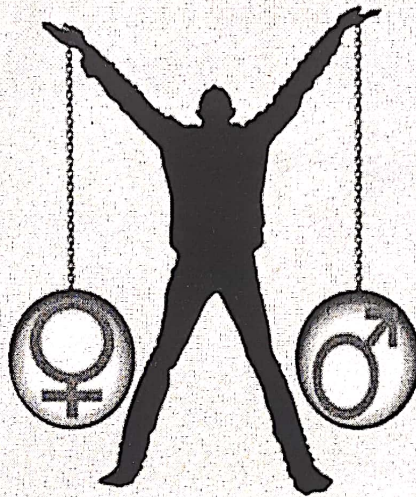
ISSN 2278-3199

Volume - 10, Issue - 01, January - June, 2021

*A Half Yearly Peer Reviewed Multidisciplinary Indexed
National Research Journal of Social Sciences & Humanities...*

National Journal on ...

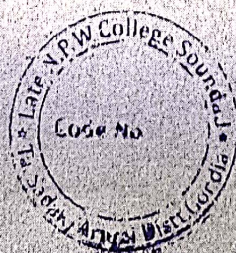
SOCIAL ISSUES AND PROBLEMS

Gondia Education Society's

**SETH NARSINGDAS MOR ARTS, COMMERCE &
SMT. GODAVARI DEVI SARAF SCIENCE COLLEGE**

TUMSAR, DIST. BHANDARA - 441912.

Scanned with OKEN Scanner

ISSN 2278-3199

Volume - 10, Issue - 01, January - June, 2021.

Indexing Journal with www.sjifactor.com
Impact Factor 7.264 (2021)

*A Half Yearly Peer Reviewed Multidisciplinary Indexed National Research
Journal of Social Sciences & Humanities*

National Journal on.....

SOCIAL ISSUES AND PROBLEMS

Chief Editor

Dr. C. B. Masram

Principal

*S. N. Mor Arts, Commerce & Smt. G. D. Saraf Science College,
Tumsar Dist. Bhandara.*

Editor

Dr. Rahul Bhagat

*Professor & Head, Department of Sociology,
S. N. Mor Arts, Commerce & Smt. G. D. Saraf Science College,
Tumsar Dist. Bhandara – 441912*

Published By

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

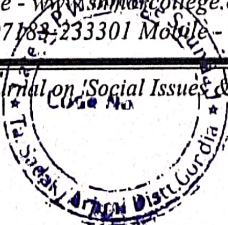
**S. N. MOR ART, COMMERCE & SMT. G. D. SARAF SCIENCE COLLEGE, TUMSAR,
DIST. BHANDARA - 441912.**

Email-principalsnmorcollege@rediffmail.com / rjbhagat1968@yahoo.co.in

Website - www.snmorcollege.org.in

Phone No. - 07183-233300 / 07183-233301 Mobile - 09422113067 / 09420359657

Peer Reviewed, National Journal on 'Social Issues & Problems', Indexing with www.sjifactor.com / I

EDITORIAL BOARD

Chief Editor: Dr. C. B. Masram,

Principal, S. N. Mor Art, Commerce & Smt. G. D. Saraf Science College, Tumsar, Dist. Bhandara.

Editor: Dr. Rahul Bhagat,

S. N. Mor Art, Commerce & Smt. G. D. Saraf Science College, Tumsar, Dist. Bhandara.

Editorial Advisory Board -

Dr. Pradeep Aglave, Ex. Head, P. G. Dept. Dr. Ambedkar Thought, R. T. M. N. U., Nagpur.

Dr. Suresh Waghmare, Ex. Head Dept. of Soci., Rajshree Shahu Maharaj College, Latur (MS)

Dr. Jagan Karade, Head Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur (MS)

Dr. Sanjay Salunkhe, Department of Sociology, D. B. A. M. University, Aurangabad (MS)

Dr. R.N. Salve, Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur, Dist. Kolhapur. (M.S.)

Dr. Sujata Gokhale, Head Dept. of Sociology, S. N. D. T. University, Mumbai (MS)

Dr. Shivcharan Meshram, Principal, Kamla Nehru Govt. Girls College, Balaghat (MP)

Dr. B. K. Swain, Head Department of Sociology, R. T. M. Nagpur University, Nagpur.

Dr. Smita Awchar, Professor, D. B. A. Marathwada University, Aurangabad (MS)

Dr. Prakash Bobde, Ex. Professor and Head, Dept. of Sociology, R. T. M. N. U., Nagpur.

Dr. Ramesh Makwana, Department of Sociology, Sardar Patel University, Gujarat.

Dr. M. B. Bute, Principal, Santaji Mahavidhyalaya, Nagpur.

Dr. Ashok Kale, Ex. Principal, M. B. Patel College, Deori Dist. Gondia (MS)

Dr. Anil Surya, President, S. M. S. New Delhi.

Dr. Kalyan Sakharkar, Ex. Head Dept. of Sociology, P. N. College, Pusad Dist. Yeotmal (MS)

Dr. Arun Chavhan, Head Dept. of Sociology, Vidhyabharti Mahavidhyalaya, Amrawati (MS)

Dr. Mahendrakumar Jadhao, Head Dept. of Sociology, Night College of Arts & Commerce, Kolhapur.

Editorial Board Member -

Dr. R. K. Dipte, Dept. of English, S. N. Mor College, Tumsar.

Prof. R. U. Ubale, Dept. of Marathi, S. N. Mor College, Tumsar.

Prof. R. O. Belokar, Head Dept. of Pol. Science, S. N. Mor College, Tumsar.

Associate Editors -

Dr. Saroj Aglave, Head, Dept. of Sociology, Mahila Mahavidhyalya, Nandanvan, Nagpur.

Dr. Dipak Pawar, Head, Dept. of Sociology, Women's College, Nandanvan, Nagpur.

Dr. M. V. Kolhe, Principal, Br. Sheshrao. Wankhede College, Mohapa, Disi. Nagpur.

Dr. Nalini I. Borkar, Dept. of Sociology, Arts & Commerce Degree College, Petrolpump, (Bhandara)

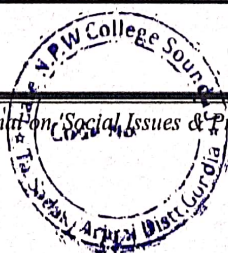
Dr. P. H. Gajbhiye, Head, Dept. of Sociology, N.P. Shivaji College, Mowad Dist. Nagpur

Prof. Priyadarshan Bhaware, Head, Dept. of Sociology, Badrinarayan Barwale College, Jalna

Dr. Rajendra Kamble, Head, Dept. of Sociology, Indira Gandhi College, Kalmeshwar, Nagpur

Prof. Jayendra Pendse, Head, Dept. of Sociology, Sevadal Mahila College, Nagpur.

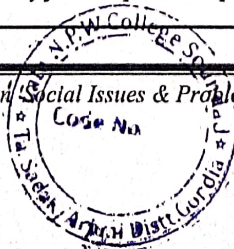
Dr. Prakash Sonak, Head, Dept. of Sociology, Yeshoda Girls College, Nagpur.

PEER REVIEW COMMITTEE

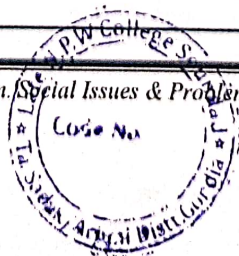
- Dr. Sai Chandrmouli T. (English),** Railway Degree College, Secundrabad (AP)
- Dr. Balvindarsing Ghotra (English),** Govt. P. G. College, Jind (Haryana)
- Prof. Amol M. Khandve, (English)** S. N. Mor College, Tumsar Dist. Bhandara.
- Dr. Bhushan Ramteke (Marathi),** Suwalal Patni Mahavidhyalaya, Pulgaon, Dist. Wardha.
- Dr. Shailendra Lendhe (Marathi),** R. T. M. Nagpur University., Nagpur.
- Dr. Guruprasad Pakhmode, (Marathi)** Ex. Principal, Pragati Mahila College, Bhandara.
- Dr. Hariprasad Chourasiya (Hindi)** Ex. Principal, M. B. Patel College, Salekasa.
- Prof. Gajanan Polenwar, (Hindi)** Arts, Commerce College, Koradi.
- Prof. Mastan Shaha, (Hindi),** Department of Hindi, N. M. D. college, Gondia.
- Dr. R. R. Sinha (Sociology)** Head Dept. of Sociology, Hislop College, Nagpur.
- Dr. Pradeep K. Meshram (Sociology),** J. M. Patel College, Bhandara.
- Dr. Ashok T. Borkar (Sociology),** R. T. M. Nagpur University, Nagpur.
- Dr. S. S. Bahekar (Geography),** Principal, S. S. Girls College, Gondia.
- Dr. Deva Bisen (Geography),** M. B. Patel College, Deori Dist. Gondia
- Dr. Tarachand Gedam (History)** Ex. Professor, Sant Gadge Maharaj College, Hingna.
- Dr. Mubarak Qureshi (History),** G. B. Mahila College, Tumsar Dist. Bhandara.
- Dr. D. D. Kapse (History),** Samarth College, Lakhani Dist. Bhandara.
- Dr. Madhuri Nasre (Home Economics),** S. S. Girls College, Gondia.
- Dr. Vidhya Thawakar (Home Economics),** Ashok Moharkar College, Adyal.
- Prof. Bharti D. Katekhaye, (Home Economics),** S. N. Mor College, Tumsar Dist. Bhandara
- Prof. Vikas Jambhulkar (Political Science),** R. T. M. Nagpur University, Nagpur.
- Prof. Atul Kadu (Political Science),** Bhiwapur Mahavidhyalaya, Bhiwapur.
- Dr. Sharda Mahajan (Political Science),** N. M. D. College, Gondia.
- Dr. S. S. Meshram (Economics),** J. M. Patel College, Bhandara.
- Dr. Manoj Sonkusre (Economics),** M. B. Patel College, Sakoli.
- Dr. Anuradha Patil (Social Work),** Manavlok Social Work College, Ambejogai.
- Dr. B. R. Deshmukh (Social Work),** G. N. Aazad Social Work College, Pusad.
- Dr. Sanjay Aagashe (Physical Education)** S. N. Mor College, Tumsar.

The Editors or Publisher do not assume responsibility for the opinions expressed by the authors of the papers.

- CONTENTS -

Title of Paper	Author Name	Page
1. Menstrual hygiene management among young women	Angha Tendulkar	...1
2. Time to mind the widening gender gap in India	Sheetal Juneja	...4
3. Work and working conditions of women	S. Vijay Kumar	...7
4. Education in classical culture	Radheshyam Dipte	...11
5. Work from home in the corona pandemic and need of.....	Vinayak R. Sakharkar	...15
6. Drought and Migration: exploitations of laborer's.....	Ambulgekar K. G	...19
7. Impact of lockdown on rural poor people in Maharashtra	Jayant Ghatage	...23
8. Human resource management in LIS	Prashant S. Pagade	...27
9. Role of academic library in IT environment	Varsha M. Meshram,	...28
10. New emerging teaching methods and the right of equal opportunity	Suyog S.Ingle	...30
11. Social problems in India	Sushma Bageshwar,	...32
12. Significance of eco-feminism in Indian novels in english	Balkrishna Kongre Kongre	...36
13. Informal sector in Indian economy	Sadiq. N. Bagwan	...39
14. भारतीय समाज एवं लैंगिक असमानता	अनिलकुमार गुप्ता	...41
15. महात्मा फुले के दृष्टिकोण में शिक्षा	किरण नामदेवराव कुभरे	...43
16. गरीबी और अधिकारीताए, अवधारणाएं : एक विश्लेषण	प्रदीप गजभिषे	...46
17. निराला और राम की शक्ति पूजा	वेदिका यादणलाल बनोडे	...48
18. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर प्रणीत जातीची आर्थिक, राजकीय व सामाजिक समिक्षा	नलिनी आय. बोरकर	...50
19. प्रधानमंत्री उज्ज्वला गॅस योजनेच्या वापराबाबत लाभार्थ्यांची सद्यस्थिती	प्रदीप आर. भानसे	...53
20. बालगुन्हेगारी: एक सामाजिक समस्या	राजेद्र यादवराव बारसागडे	...56
21. आदिवासी समूहाच्या निवाऱ्यांसाठी शबरी घरकुल योजनेचे महत्त्व	राखी श्रीराम तुरस्कर	...59
22. भारतीय परंपरागत शेती सुधारणा: काळाची गरज	संतोष मेंढेकर	...61
23. जागतिकीकरणाचा ग्रामिण अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	विजय आनंदराव दरवडे	...63
24. 'उमेद' चा गोंदिया जिल्ह्यातील महिला बचत गटांवर झालेला परिणाम	सिताराम उत्तमराव अनपट	...66
25. माहिती अधिकार कायद्याचा इतिहास : एक अभ्यास	बी. आर. भोसले	...68
26. भारतीय संस्कृतीचे सामाजिक अस्तित्वपतन: एक चिंतन	धनश्री राजे	...69
27. उत्तर आधुनिक समाजातील माध्यमांची भूमिका	मिसाळ हनुमंत	...72
28. कोविड-१९ पामून संरक्षण करण्यासाठी घ्यावयाची काळजी	नरेश पाडुरंगजी बोरकर	...76
29. पंचायतराज योजना व भारतीय ग्रामीण विकास	रामु हिरामणजी उईके	...78
30. पुणे शहरातील महिला पोलिसांची भूमिका व दर्जा	राजुरकर सुमेश सुभाषराव	...80
31. भारतातील बेरोजगारीचा दर व कोविड-१९ ची वर्तमान स्थिती	सी. पी. साखरवाडे	...82
32. कोविड-१९ चे सामाजिक परिणाम	निशा अशोक कळंबे	...84
33. शैक्षणिक ग्रंथालयांमध्ये डिजिटल संग्रह विकास: एक आढावा	आनंद मलेवार, सुनिल कान्होलकर	...86
34. पुलं च्या 'वंग चित्रे' हया प्रवास वर्णनातील कुटुंबसंस्था: काही निरीक्षणे	आर. आर. दिपटे	...88
35. मोबाईलच्या अतिवापराचा युवा पिढीवरील परिणाम	तुलशिदास शामराव कोसे	...90
36. भारतीय समाजशास्त्रज्ञांचे समाजशास्त्रातील योगदान	माया बी. मसुराम	...93
37. मंडल आयोगाच्या अंमलबजावणीचा भारतीय समाजव्यवस्थेवरील प्रभाव	मधुकर धुतुरे	...95
38. कोविड काळात वृद्धांची काळजी: सामाजिक जबाबदारी	सुवर्णा कऱ्हाड, रविंद्र वाघ	...98

मोबाईलच्या अतिवापराचा युवा पिढीवरील परिणाम

प्रा. तुलशिदास शामराव कोसे (कार्यकारी प्राचार्य), स्व. निर्धनराव पाटील बाघाये महाविद्यालय, सौंदड ता. सडक/अर्जुनी जि. गोंदिया.

सारांश: प्रत्येकाकडे स्मार्टफोन असणे ही चैनीची बाब नसून आज ही काळाची गरज बनत चालली आहे. परंतु आता स्मार्टफोनचा हा वापर केवळ गरजेपुरता न राहता मानवी संबंधांपेक्षाही आवश्यक असा झाला आहे. मानव हा स्मार्टफोनच्या आहारी गेला आहे. विशेषतः तरुणांमध्ये स्मार्टफोनचे व्यसन फार मोठ्या प्रमाणात पसरले आहे. हे व्यसन इतके वाढले आहे की, आपण ऑफिसमधून घरी जाताना, बाजारात खरेदी करताना, अगदी रस्ता ओलांडतानाही हातातला फोन न्याहळत असतो. काही जण तर चहा पिताना किंवा जेवतानाही सतत फोनवर असतात. विशेष म्हणजे दिवसभर आपण कितीही दमलो असू तरीही आपण दर दोन मिनीटाला फोन चेक करायला विसरत नाही. एम्स रुग्णालयांने केलेल्या एका अभ्यासानुसार, जवळपास १४ टक्के लोकांना मोबाईलचे व्यसन जडले आहे. हे व्यसन युवक वर्गामध्ये सर्वात जास्त आहे. मोबाईलमध्ये इंटरनेटचा वापर वाढल्यामुळे तरुण युवावर्ग फेसबुक, टिकटॉक, व्हॉट्सएप यासारख्या आकर्षक साईटच्या चक्रव्युह्यात गुरफटला आहे आणि तरुण युवा पिढीचा महत्वपूर्ण वेळ फेसबुकसारख्या आभासी जगामध्ये वाया जात आहे. हा एक महत्वपूर्ण सामाजिक प्रश्न निर्माण होत आहे. थोडक्यात, मोबाईलच्या अतिवापराचा युवा पिढीवर काय परिणाम होत आहे, याचा मागोवा या शोधनिबंधात घेण्यात आलेला आहे.

मुख्य शब्द: स्मार्टफोन, इंटरनेट, युवा पिढीचे भविष्य, मोबाईल टॉवरचे रेडिएशन. मोबाईलचे दुष्परिणाम.

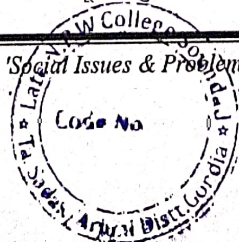
प्रस्तावना:— एकविसावे शतक विज्ञानाचे शतक आहे असे म्हटले जाते. एकविसाव्या शतकात विज्ञान व तंत्रज्ञानाच्या नवनवीन शोधामुळे मानवी जीवन खूपच सुखकारक झाले आहे. मानवाच्या गरजेनुसार जस-जसा विज्ञानाचा विकास होत गेला तसतसा विकासाच्या प्रत्येक टप्प्यावर नव-नवीन तंत्रज्ञान विकसित होत गेले. अश्मयुगीन काळात मानवाने शिकार करण्यासाठी दगडाची हत्यारे शोधली. नंतरच्या काळात मानवाने धातूची साधने शोधली. मानवी जिवनात निर्माण झालेल्या समस्या आणि त्यांवर शोध घेत नवनवीन साधनाचा मानवाने शोध लावला. मानवी जिवनातील आजचा आधुनिक शोध म्हणजे आजचा स्मार्टफोन होय. टेलीफोन, बिनतारी संदेशवहन आणि संगणक यांच्या संयुक्त विकासातील यंत्रणा म्हणजे आजचा स्मार्टफोन फोन होय. या स्मार्टफोनने मानवी जिवनात आमुलाग्र परिवर्तन केले आहे. या स्मार्टफोनने संपूर्ण जग हाताच्या बोटावर आणले आहे. स्मार्टफोनवर टाईप केल्यास हवी ती जगातील माहिती स्मार्टफोनच्या पडद्यावर उपलब्ध होते. वैज्ञानिकांनी स्मार्टफोन तयार केला तो मानवी जीवन सुलभ करण्यासाठी. यामागे उद्देश हाच होता की, मानवाचे या साधनाचा उपयोग चांगल्या कामासाठी करावा, मानवाची प्रवृत्तीच अशी आहे की, कोणत्याही साधनाचा उपयोग योग्य कामापेक्षा नको त्या कामाकरिता अधिक उपयोग करतो. गेल्या वर्षीपासून कोरोना या महामारीने जगभर धुमाकूळ घातला. यामुळे शाळा आणि कॉलेजेस बंद पडली. याच काळात शाळा आणि कॉलेजेसने ऑनलाईन अभ्यासक्रम सुरू केले. ऑनलाईन अभ्यासाकरिता स्मार्टफोन आवश्यक होते. आपल्या पाल्यांनी मनापासून अभ्यास करावा म्हणून त्यांना पालकांनी स्मार्टफोन घेवून दिले. स्मार्टफोन विद्यार्थ्यांच्या हातात आल्यामुळे अभ्यास करणारा हा विद्यार्थी वर्ग फेसबुक, व्हॉट्सएप आणि इंटरनेटवर असलेल्या विविध साईटच्या संपर्कामध्ये आला आणि येथून या सामाजिक अध्ययनाची सुरवात होते. गेल्या वर्षभराच्या काळात स्मार्टफोनच्या अती वापरामुळे तरुण युवा पिढीवरील दुष्परिणामाचा आढावा या लेखामध्ये घेण्याचा प्रयत्न केला आहे.

अभ्यासाची उद्दीष्टे: १. स्मार्टफोन येण्यापूर्वी विद्यार्थी जिवनाचा अभ्यास करणे. २. विद्यार्थ्यांच्या जिवनात स्मार्टफोन आल्यानंतर त्यांच्या जिवनात झालेल्या बदलाचा अभ्यास करणे. ३. स्मार्टफोनमुळे विद्यार्थी जिवनावर झालेल्या परिणामांचा अभ्यास करणे.

स्मार्टफोन येण्यापूर्वीचे विद्यार्थ्यांचे जीवन: स्मार्टफोन येण्यापूर्वी पूर्वी विद्यार्थी जीवन एका मर्यादित होते. विद्यार्थी शाळेतून घरी आला की, दप्तर टाकून की हातपाय धुऊन, काहीतरी खाऊ खाऊन कधी अंगणात खेळायला जातो असे त्यास व्हायचे. खेळून

आल्यानंतर शिक्षकांनी दिलेला गृहपाठ आणि त्यानंतर जेवण व झोप आणि सकाळी उठल्यानंतर राहिलेला अभ्यास आणि त्यानंतर शाळेची तयारी असा त्यांचा जिवनक्रम असायचा. घरच्या कामात मदत करण्यामध्ये त्यांचा सक्रीय सहभाग असायचा. या काळात त्यांचा आईवडील मित्र, शिक्षक आणि शाळा यापलीकडे इतर जगाशी कोणताही संपर्क नसायचा. जगातील घडामोडी सुध्दा वर्तमानपत्र रेडिओवरच कळायच्या. त्यांमळे विद्यार्थ्यांचा पूर्ण दिवस खेळणे आणि आपल्या अभ्यासामध्ये जात असे. अभ्यासानंतरचा बराचसा वेळ पुस्तकाचे वाचन आणि मित्रांसोबत विविध प्रकारचे खेळ खेळण्यामध्ये जात असे. सुटीच्या काळात नातेवाईकांच्या घरातील लग्न समारंभामध्ये भाग घेणे आणि उन्हाळ्याच्या सुटीमध्ये मामाच्या घरी जाणे हा मोठा विरंगुळा असायचा. काळाच्या ओघात टिक्कीने घराघरात प्रवेश केला. मुलांचा बराचसा वेळ टिक्कीवरील सिरीअल बघणे आणि घरातच जावू लागला. यामुळे शेजाऱ्यांसोबत असलेला घरोबा कमी झाला आणि खेळणे कमी झाले. टिक्कीवरील काल्पनिक जीवन बघून त्यावर घराघरांमध्ये चर्चा व्हायला लागल्या. पण या सर्व घटना मर्यादित स्वरूपाच्या होत्या.

स्मार्टफोन नंतरचे विद्यार्थ्यांचे जीवन: आज मोबाईल हे दळणवळणासाठी गरजेची वस्तू आहे. मोबाईलचा वापर फोन कॉल करण्यासाठी, मेसेज पाठवण्यासाठी केला जातो. संदेशवहन करण्यासाठी मोबाईलचा वापर केला जातो. या मोबाईल क्षेत्रात उत्क्रांती केली ती इंटरनेटची सुविधा मोबाईलमध्ये उपलब्ध झाल्यानंतर. मोबाईल सॉफ्टवेअरचा जसजसा विकास होत गेला तसतसे नोकिया, सॅमसंग, अप्पल या कंपन्या विविध तंत्रज्ञानांनी युक्त असा मोबाईल बनवू लागल्या आणि वेगवेगळ्या सुविधा देऊ लागल्या. तंत्रज्ञानाच्या विकासाबरोबर सामाजिक व्यासपीठ म्हणून व्हॉट्सएप आणि फेसबुकने मानवी जिवनात प्रवेश केला आणि स्मार्टफोनच्या अतिरेकी वापराला सुरवात झाली. कोणत्याही सवयीचा अतिरेक झाला की, त्याचे व्यसनात रूपांतर होते आणि हेच व्यसन मग आपले सामाजिक आणि आर्थिक आयुष्यही उद्धवस्त करण्यास पुरेसे ठरते. काहीसे असेच अति परिचयात अवज्ञा या उत्तीला साजेशी अवस्था सध्या स्मार्टमोबाईलधारकांची बनली आहे. याचा सर्वाधिक परिणाम तरुण पिढीवर होत आहे. आजची पिढी मोबाईलच्या व्यसनामध्ये इतकी गुरफटली आहे. घरात असूनसुद्धा त्यांना घरच्यांशी बोलायला वेळ नाही. स्मार्टफोन वरील फेसबुक व वॉट्स अप सारख्या सुविधांमुळे घरातील आपला मोलाचा वेळ ह्या ऑप्सवर खर्च करीत आहे. त्यामुळे मुलांमध्ये आणि पालकांमध्ये संभाषण कमी होऊन मुलांचा ऑप्सवर

येण्याची समस्या भेडसावते. ४. विशेषतः विक्री व्यवसायाशी संबंधित व्यक्ती, तसेच टेलिफोन, मोबाईल फोनद्वारे कामकाज करणारे व्यावसायिक यांना अगदी तरुण वयात २०-२२व्या वर्षापासून मोबाईल फोनचा खूप वापर करावा लागतो. त्यांना कान दुखणे, कानामध्ये सतत आवाज ऐकू येणे आणि शेवटी कमी ऐकू येणे या समस्यांना सामोरे जावे लागत आहे. ५. मोबाईल वापरण्याचे सर्वाधिक प्रमाण तरुणांचे आहे. तरुण वर्ग दिवसातले कमीत कमी चार आणि जास्तीत जास्त आठ तास मोबाईलवर असतो. पण, तज्ज्ञांच्या मते हे प्रमाण २० मिनिटे इतकेच असायला हवे. ६. आता मोबाईलमुळे तरुण पिढीपुढे स्वतःचे एक जग तयार झाले आहे. मुंबईत रेल्वे मार्गावर मोबाईलवर बोलत, ऐकत रूळ ओलांडणारे इतके आपल्याच नादात असतात की, रेल्वेसारखे धूड अंगावर आलेलेही त्यांना समजत नाही. मोबाईलच्या अॅडिक्शनमुळे नोकरी जाणे, जोडीदार सोडून जाणे, घटस्फोट होणे अशा प्रकारच्या घटनांमध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली आहे. ७. मोबाईलच्या टॉवरमधून आणि मोबाईलमधून जे घातक रेडिएशन निघतात. त्याचा सर्वात वाईट परिणाम आपल्या ब्रेनवर होतो. शास्त्रज्ञांनी केलेल्या संशोधनानुसार अतिरेकी वापरामुळे ब्रेन ट्युमर होण्याच्या प्रमाणात वाढ झाली आहे. मोबाईल टॉवरच्या आजूबाजूच्या परिसरात राहणाऱ्यांच्या आरोग्यावर परिणाम होतो आहे. परिणामी त्यांना काही ना काही शारीरिक त्रास आहे. आजचा फ्रीक्वेन्सीचा प्रमाणक (नॉर्म) ४५० मिलीवॉट पर स्क्वेअर मीटर इतका आहे. पण पाच वर्षांपूर्वी हेच प्रमाण ४५०० इतके वाढले आहे. ८. मोबाईलच्या अति वापरामुळे एकाग्रतेचा अभाव आढळून येतो. शारीरिक तसेच मानसिक पण ताण पडतो. मुले अभ्यास करताना सुद्धा मोबाईलवर गेम खेळत असतात व लॅपशीपशी चा वापर करतात. त्यामुळे मुलांचे नापास होण्याचे प्रमाण वाढतच आहे.

निष्कर्ष: आजच्या मानवी जीवनात मोबाईल हे दळणवळणासाठी गरजेची वस्तू झाली आहे. तात्काळ आणि कोठेही संपर्क साधण्यासाठी किंवा निरोप देण्यासाठी मोबाईल हे उत्तम साधन आहे. मोबाईल क्षेत्रात इंटरनेटने प्रवेश केल्यामुळे मोबाईलचा स्मार्टफोन झाला. मोबाईलच्या माध्यमातून सोशल मिडिया, वेबसाईट, मेल या सुविधांचा वापर करून आपण एकाच वेळी लाखो करोडो लोकांशी संवाद साधण्याची क्षमता निर्माण झाली. कोरोनामुळे शैक्षणिक क्षेत्रात निर्माण झालेल्या समस्येमुळे ऑनलाईन शिक्षणप्रणाली अस्तित्वात आली आणि तरुण पिढीच्या हाती स्मार्टफोन आला. या नवीन माध्यमाची व्याप्ती इतकी मोठी झाली आहे की, आजच्या मानवी जीवनात मोबाईल विधायकपेक्षा किंवा विध्वंसक ठरत आहे. युट्युब, तसेच गुगलवर सर्च करून आपण आपल्याला आवश्यक उपयोगाची माहिती मिळवून आपण आपल्या ज्ञानात भर टाकू शकतो. इंटरनेटवर दोन्ही प्रकारची माहिती उपलब्ध आहे कोणती माहिती घ्यायची हे आपल्या हातात आहे. मोबाईलवरील फेसबुक, ट्विटर, व्हॉट्सअप, इ-मेल, एसएमएस, कॉल्स, हाईस मेलस, ट्विटर, चॅटिंग, मॅसेजिंग, ऑलर्टस, कॉमेंट्स, टॅग्स, फोटो, व्हिडिओ लॉग, सर्च, डाउनलोड, अपलोड, कीड्स, फिल्टर्स, वॉल्स, विजेट्स, क्लॉकइस, युजरनेम्स, पासवर्ड्स, ॲप्स, वॅनर्स, रिंग टोन्स, हायब्रेशन यांसारख्या सामाजिक माध्यमांवर स्मार्टफोन धारकांचा सर्वाधिक वेळ खर्च होत आहे. पौंगडावस्थेत मुलांमध्ये शारीरिक बदल होत असतात. तसेच भिन्नलिंगाविषयी शारीरिक आकर्षणही निर्माण होत असते. याच कारणांमुळे तरुण-तरुणी सोशल मिडीयाकडे आकर्षित होत आहेत. तरुण पिढी या सर्वांच्या आहारी जावून केव्हा आपली सीमारेषा

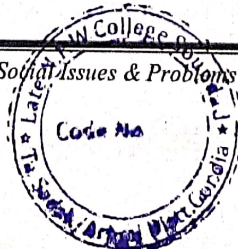
ओलांडून गैरवर्तनात सीमेत प्रवेश करतात हे त्यांचेच त्यांना कळत नाही. त्यांचाच फायदा असामाजिक तत्व घेत आहेत.

कोणत्याही अमली पदार्थाच्या व्यसनाप्रमाणे याही व्यसनाची लक्षणे ठळकपणे जाणवतात. अशा मुलांची एकाग्रता कमी असते. त्यांच्या झोपेच्या, खाण्यापिण्याच्या सवयी बिघडलेल्या असतात. रोजच्या व्यवहारातील आंधोळीपासून अभ्यासापर्यंतच्या गों टाळल्या किंवा पुढे ढकलल्या जातात. हिंसेवर आधारलेल्या गेम्सच्या प्रभावातून मुलांमधली हिंसक प्रवृत्ती आणि एकूणच संवेदनशून्यता वाढीला लागते. हळूहळू घरातील मंडळीशी संवाद कमी होतो आणि पर्यायानं घरातले, बाहेरचे नातेसंबंध बिघडतात. खोट बोलणं, पैसे चोरणं, काही कारणास्तव इंटरनेटपासून दूर राहावं लागल्यास चिडचिड होणे, अशी मानसिक लक्षणे दिसू लागतात. मान, कंवर, हाताची बोटे, मनगट दुखणे; डोकेदुखी, डोळ्यावरील ताण, शारीरिक अस्वच्छता अशी शारीरिक लक्षणेही दिसून येतात. सामाजिक जीवनात कुणाच्या डोळ्यात डोळा घालून समोरासमोर संवाद साधण्याची त्यांच्यात हिंमत निर्माण होत नाही. समाजजीवनात ते एकटे-एकटे राहायला लागतात. मनातील भावना कोणासमोर व्यक्त करू शकत नाहीत. म्हणून त्यांच्या मनात दाटलेल्या सुख-दुःख, निराशा, वैफल्य, न्यूनगंड अशा भावना मनातच दाटून राहतात.

स्टॅनफर्ड विद्यापीठातल्या मानसोपचार तज्ज्ञाने इंटरनेटचा वापर हा 'ऑवर्सेसिव्ह-कम्पलसिव्ह डिसऑर्डर' या विकारामध्ये मोडतो, असे म्हटले आहे. आपलं वैयक्तिक आयुष्य, आपले मित्र, नातेवाईक, आपला जोडीदार, आपली मुले, आपली कारकीर्द या सगळ्यांना धोक्यात आणू पाहणाऱ्या सवयी इंटरनेटनं आपल्याला लावल्या आहेत. आपण स्वतःकडे आणि इतरांकडे कोणत्या नजरेने बघतो, यातही इंटरनेटच्या अतिवापरामुळे बदल होत आहेत. आपला स्वतःच्या क्षमतांविषयी विनाकारण आत्मविश्वास निर्माण होतो. इतरांकडे बघण्याचा दृष्टिकोन बदलणं, आपल्या नीतिमतेची संकल्पना बदलणं, विचारपूर्वक निर्णय यापेक्षा घाईघाईनं, पटापट निर्णय घेऊन पुढे जाणं, एखाद्या लहान मुलासारखं उतावीळ होणं, यांसारख्या गों घडतात. आपण कुठल्याही गोंच्या संदर्भात कसे निर्णय घेतो आणि ते अमल होत आणतो, इतरांशी कसं वागतो, बोलतो, लिहितो, विचार करतो, आपल्या आशा-आकांक्षांविषयी काय पावलं उचलतो, या गोंमध्ये आपल्याही नकळत बदल होतात. एखाद्या गोष्टीवर प्रतिक्रिया देणं, पटकन कुणाला तरी दुखावणारं विधान करणं यांसारख्या गों घडायला लागतात. कारण इंटरनेटवर असताना आपल्याला आपल्या बोलण्या-लिहिण्यात दुसऱ्याला, समोरच्याला काय वाटत असेल याचा अंदाज येत नसतो. हीच सवय आपल्या इंटरनेटबाहेरच्या संभाषणातही परावर्तित व्हायला लागते. मोबाईलचा सर्वाधिक दुष्परिणाम तरुण पिढीवर होत असून ही युवा पिढी सामाजिक जीवनापासून भरकटत आहे हे मात्र सत्य आहे.

संदर्भ:

1. *Virtually You: The Dangerous Powers of the E-Personality* Written by Elias Aboujaoude
2. *Mental Health in the Digital Age: Grave Dangers*, Written by Dr Elias Aboujaoude and Dr Vladan Starcevic Oxford University
3. *The Shallows: How the Internet Is Changing the Way We Think, Read and Remember* Written by Nicholas Carr.
4. *विविध वृत्तपत्रातील लेख व विविध वेबसाईटवर प्रसिध्द झालेली माहिती.*

UPA

UNIVERSITY PROFESSORS' ASSOCIATION

Reg. No. : MAH/82/2013 (Nag.)

UPA National Peer-Reviewed/Refereed E-Journal

Impact Factor
5.473 (SJIF)

Certificate of Publication

This is to certify that Mr. Hareesh Ghansham Masgum
of _____

has Published a Scholarly Research Paper Entitled

in *UPA National Peer-Reviewed Interdisciplinary E-Journal* with ISSN : 2455-4375

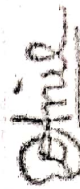
Volume-8 : Issue-2 (April-2022)

Dr. Sharad Meshram
Editor
UPA National E-Journal

Dr. Pranaya Patil
Editor
UPA National E-Journal

Dr. Anil Dodowar
Chief-Editor
UPA National E-Journal

UPA

Interdisciplinary e-Journal

April-2022 A National Peer Reviewed Journal ISSN: 2455-4375

Impact Factor
5.473 (SJIF)

UPA Group Publication

38, Mitra Nagar, Manewada Cement Road,
Nagpur - 440 024
web : www.upa.org.in
email : ejournal@gmail.com, upanagpur@gmail.com

CHIEF EDITOR,
Dr. Anil Dodewar

EDITOR,
Dr. Sharad Meshram
Dr. Pranaya Patil
Dr. Abid Bashir Rather

EXECUTIVE EDITOR,
Dr. Chandrashekhar Gite
Dr. Anant Rindhe
Dr. Anup Gumble

PUBLISHED BY :
UPA Group Publication In
Association with University
Professors' Association. 38,
Mitra Nagar, Manewada
Cement Road, Nagpur-24.

CORPORATE OFFICE:
38, Mitra Nagar, Manewada
Cement Road, Nagpur-24.

PUBLICATION :
The UPA Interdisciplinary e-
journal is published
Bi-annually.

© All Rights Reserved.
The views expressed in this
publication are purely personal
judgments of the authors and do
not reflect the views of Journal or
the body under whose auspices
the journal is Published.

For downloading the Issue, Click the link given below

<https://upa.org.in/regular-issue.php?id=MjE=>

Visit : www.upa.org.in

Share your valuable feedback at,

upanagpur@gmail.com

upajournal@gmail.com

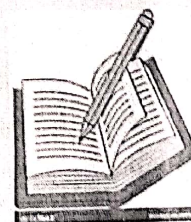
UPA National Peer-Reviewed Interdisciplinary e-Journal

Published By
UPA Group Publication

In Association With
University Professors' Association

Volume-8 : Issue-2 (April-2022)

चुलबंध पर्यटन स्थळाचा भौगोलिक अभ्यास

प्रा. हरीश जी मसराम

स्व. निर्धन पाटील वाघाये महा. सौंदड

मोबाईल क्र. 8624042431

ई.मेल : hareshmasram@gmail.com

सारांश:

गोंदिया जिल्हा हा महाराष्ट्रातील एक जिल्हा असून पूर्वी भंडारा जिल्ह्याचा एक भाग होता. हा जिल्हा महाराष्ट्राच्या ईशान्येला असून मध्यप्रदेश व छत्तीसगढ राज्यालगत आहे. नदीच्या खोऱ्यानी येथिल जमिनीचा भाग व्यापलेला असून वनांनी नटलेला आहे. या जिल्ह्यात लहान मोठे तलाव असल्याने यास तलावांचा जिल्हा असे म्हटले जाते. हा जिल्हा मागासलेला असून यात कोणतेही मोठे उद्योग नाहीत. तर कृषीप्रधान असल्याने यात भात हे मुख्य पिक घेतले जाते. म्हणून याची ओळख धानाचे कोठार म्हणून होते.

गोंदिया जिल्हा हा औद्योगिकरणापासून दूर आहे. परंतु जिल्ह्यात अनेक पर्यटन स्थळांचा उगम झालेला आहे. त्यापैकी एक चुलबंध पर्यटन हे आहे. चुलबंध नदीवर बांधण्यात आलेल्या धरणामुळे आणि सभोवताल असलेल्या नयनरम्य नैसर्गिक दृष्यामुळे यास पर्यटनाचे स्वरूप प्राप्त झाले आहे. परंतु हे पर्यटन स्थळ प्रसिद्धीपासून अलिप्त आहे. जर या पर्यटन स्थळाचा विकास झाला तर जिल्ह्याच्या विकासात हातभार लागेल. या शोधनिबंधात चुलबंध पर्यटन स्थळाचे वैशिष्ट्ये व विकास कसा साधता येईल या विषयी विवेचन केलेले आहे.

प्रस्तावना :

जगामध्ये पर्यटनाला अनन्य साधारण महत्व प्राप्त झालेले आहे. पर्यटन हे सांस्कृतिक देवाणघेवाण साठी एक उत्तम मार्ग आहे म्हणून देशाच्या पर्यटनाला प्रोत्साहित केले पाहिजे कारण पर्यटन जगातील सौंदर्याला शोधण्याची सुविधा मिळवून देतो. विकसित देशांच्या अर्थव्यवस्थेवर पर्यटनाचा प्रभाव प्रकर्षाने जाणवतो. विविध देशातील लोक राष्ट्रीय वा आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पर्यटनाच्या माध्यमातून एकत्र येवून जवळीक साधतात आणि वैचारीक देवाणघेवाण करतात. भिन्न संस्कृती, परंपरा, चालीरीती असले तरी त्यामुळे लोकांत ऐक्य होण्यास मदत होते व सामाजिक, सांस्कृतिक, राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय एकात्मता वाढवण्यासाठी पर्यटनाचा उपयोग होतो.

वर्तमान काळातील मानवाची जिवन जगण्याची पद्धती ही अत्यंत धावपळीची व धकाधकीची झालेली आहे. यामुळे शरीरावर थकवा व मनावर कामाचा ताण वाढलेला आहे. हा ताण कमी करण्यासाठी मानव धडपड करत असतो. त्यासाठी विरंगुळा मिळवण्यासाठी नव नविन स्थळांना भेट देतो. त्यामध्ये भौगोलिक, धार्मिक किंवा ऐतिहासिक स्थळाना भेट देवून माहिती मिळवणे. मनोरंजन किंवा मौज करणे हे अभिप्रेत असते. मानवाच्या या जिज्ञासेमुळेच पर्यटनाला चालना मिळून पर्यटन व्यवसाय विकसित होत आहे. जगातील अनेक देश आपल्या पर्यटनस्थानांच्या विकासासाठी प्रयत्नशील असून अधिकाधिक पर्यटन व्यवसाय विकसित करीत आहेत. आपल्या भारत देशात सुद्धा सरकार विविध पर्यटन स्थळांना विकसित करीत आहे. त्यासाठी विविध प्रकारच्या योजना

कार्यान्वित करत आहेत. भारतीय पर्यटन विकास महामंडळ (ITDC) स्थापण करून पर्यटन विकास साधण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. पर्यटनाचे आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय फायदे आहेत म्हणून विकसनशिल व मागासलेल्या देशांच्या दृष्टिने या उद्योगाला विशेष महत्व आहे.

अभ्यासक्षेत्र :

प्रस्तुत अध्ययना करिता महाराष्ट्रातील गोंदिया जिल्ह्यातील गोरगाव तालुक्यात मुरदोली गावालागत असलेल्या चुलबंद पर्यटनाची निवड केलेली आहे.

गोंदिया - कोहमारा मार्गावर गोंदियापासून २६ किलोमीटर अंतरावर मुरदोली गावाजवळ चुलबंद धरण आहे. हे धरण चुलबंद नदीवर बांधलेले असून पर्यटन स्थळ म्हणून उद्यास आलेले आहे. हे स्थळ सभोवताल हिरवी टेकडी व भौगोलीक पर्यावरणीय घटकांनी वेढलेले आहे.

या पर्यटन स्थळाचे अक्षवृत्तीय स्थान $21^{\circ} 23''$ उत्तर व रेखावृत्तीय स्थान $76^{\circ} 21''$ पूर्व आहे. या धरणाची उंची २२.०८ मीटर (७२.४ फिट) असून लांबी ४६५ मीटर (१५२६ फिट) आहे. हे पर्यटन स्थान राष्ट्रीय महामार्ग क्र ६ कोहमारा वरून १९ किमी. आहे. या स्थानाच्या उत्तरेस गोंदिया हे जिल्ह्याचे मुख्य स्थान असून दक्षिणेस सडक अर्जुनी हे तालुका ठिकाण आहे. तर पर्यटन स्थळाच्या पूर्वेस हिरव्या वनस्पतींनी व्याप्त वनविभागाच जंगल आहे आणि पश्चिमेस मुरदोली हे वस्तीस्थान आहे.

अभ्यासाचा उद्देश :

चुलबंद या पर्यटन स्थळाचा अभ्यास करून पर्यटन विकासातील समस्यांचे विवेचन करणे आणि त्यावर उपाययोजना सुचविणे. नैसर्गिक सौंदर्य लाभलेल्या या स्थळांच्या विकासाचा चालना मिळवून देणे या शोध निबंधाचे प्रमुख उद्देश आहे.

परिकल्पना :

महाराष्ट्रातील गोंदिया जिल्ह्यातील मुरदोली गावाजवळ चुलबंद नदीवर बांधलेल्या धरणामुळे पर्यटन स्थळ उद्यास आले आहे. या पर्यटन स्थळाचा विकास पाहिजे त्या प्रमाणात शासनाच्या उदासिन धोरणामुळे व दुर्लक्षामुळे झालेला नाही. या क्षेत्राच्या विकासासाठी शासनाने योजना तयार करून पर्यटन विकासास चालना द्यावी. शासनाने लक्ष देवून विकासात्मक आराखडा तयार केले तरच या पर्यटन स्थळाचा विकास होईल ही परिकल्पना गृहित धरून हा शोध निबंध हातात घेतला आहे.

संशोधन पद्धती :

चुलबंद या पर्यटन स्थळाचा अभ्यास करून या पर्यटन स्थळाच्या अविकसीत व मागासलेपणा या समस्येवर उपाययोजना करण्यासाठी पर्यटन स्थळाला भेट देवून, निरीक्षण करून माहिती संकलीत केली जाईल आणि त्या नंतर दुय्यम स्वरूपाची माहिती ही पाटबंधारे विभाग, त्या विषयी प्रकाशित विविध लेख, जिल्हा पर्यटन विभाग गोंदिया तसेच वेगवेगळी प्रकाशित व अप्रकाशित माहिती घेतली जाईल आणि संशोधन कार्य करतांना संदर्भ म्हणून इंटरनेट वरील माहितीचा उपयोग केला जाईल.

चुलबंद पर्यटन स्थळांची पार्श्वभूमी :

गोंदिया जिल्ह्यात एकूण ८ तालुके आहेत या पैकी गोरगाव या तालुक्यामध्ये गोंदिया- कोहमारा मार्गावरील

मुरदोली या गावाजवळ चुलबंध हे पर्यटन स्थळ निर्माण झाले आहे. जिल्ह्यात असलेल्या नद्यांपैकी चुलबंध ही एक नदी असून तीचा उगम पूर्वेकडे जांभळी या गावाजवळ होते. पुढे प्रवास करतांना ही नदी मुरदोली परिसरात प्रवेश केले असता त्यावर धरण बांधून पाणी अडविले आहे. या ठिकाणी चुलबंध जलाशय निर्माण झाले आहे. जलाशयाच्या एका बाजूला लांब अशी टेकडी असून उर्वरीत तिन्ही बाजूला वनस्पतींनी वेढलेले वनविभागाचे जंगल आहे. हे जलाशय लघु पाटबंधारे विभागामार्फत येत असून त्यावर त्यांचे नियंत्रण आहे. अशा प्रकारे या ठिकाणी निसर्गरम्य पर्यटन स्थळ निर्माण झाले आहे.

चुलबंध पर्यटन स्थळाची वैशिष्ट्ये :

१. वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान: या पर्यटन स्थळाचे स्थान वैशिष्ट्यपूर्ण आहे. निसर्गाच्या सानिध्यात सभोवताल हिरवे जंगल आणि एका बाजूला उंच टेकडीची रांग आहे तर त्याच्या मधल्या भागात नयनरम्य असा जलसाठा उपलब्ध आहे. यामुळे येथील दृष्य वैशिष्ट्यपूर्ण आढळते.
२. बेला पहाडी: प्रस्तुत पर्यटन स्थळाच्या ठिकाणी जलाशयाच्या एका बाजूला असलेल्या टेकडीला "बेला पहाडी" असे म्हटले जाते. या बेला पहाडीवर हिंदू देवी देवतांचे मंदिर असून या ठिकाणी यात्रा भरत असते. म्हणून अनेक पर्यटक हे निसर्गरम्य स्थानाला भेट देतात.
३. नैसर्गिक सौंदर्य: वरिल पर्यटन स्थळ नैसर्गिक सौंदर्याने नटलेले एक प्रेक्षनीय पर्यटन स्थळ आहे. पर्यटन स्थळाच्या चारही बाजू प्राकृतिक घटकांनी वेढलेल्या आहेत. हिरव्या वनस्पती, उंच टेकडी आणि जलसाठा यांच्या सानिध्यामुळे सौंदर्यात भर पडली आहे.
४. वाहतूक सुलभता: कोणत्याही पर्यटन स्थळाच्या विकासासाठी वाहतुकीची सुलभता आवश्यक ठरते. वरिल पर्यटन स्थळ हे गोंदिया - कोहमारा या मार्गावरील मुरदोली या गावाशेजारी आहे. त्यामुळे या पर्यटन स्थळी भेट देण्यासाठी वाहतुकीच्या साधनांची सुलभता आढळून येते.
५. शेती उत्पादन: चुलबंध पर्यटन स्थळ हे चुलबंध नदीवर पाणी अडवून विकसीत झाले आहे. या जलाशयात पाण्याचा साठा नेहमी असतो. येथील पाण्याचा उपयोग करून खरिप व रब्बी दोन्ही प्रकारची शेती केली जाते. जलाशयाचे पाणी नहराद्वारे सोडून विविध गावात शेती उद्योग वाढीस लागला. या द्वारे सुमारे १६०० हेक्टर जमीन ही ओलीताखाली आलेली आहे. यात धान हे पीक मोठ्या प्रमाणात घेतले जाते.
६. मासेमारी व्यवसाय: वरिल पर्यटन स्थळात पाण्याचा साठा नेहमी असल्याने यात मासेमारी शेती केली जाते. विविध प्रकारच्या मासांचे उत्पादन सदर जलाशयात केले जाते. यामुळे काही लोकांना रोजगार उपलब्ध झाला असून त्यामुळे त्यांच्या कुटुंबाचे भरण पोषण होते.
७. वनसंपत्ती: सदर पर्यटन स्थळाच्या तिन्ही बाजूस जंगलानी वेढलेले असून ही जंगल वनविभागाच्या अधिकाराखाली आहे. यात विविध प्रकारच्या वनस्पती आढळून येतात तसेच काही वनस्पती औषधी गुण युक्त असून लोकांना अथीर्जन करण्याची संधी याद्वारे प्राप्त होते.
८. एफ. डी. सी. एम. रिसोर्ट: चुलबंध जलाशयाच्या पश्चिमेला वन विकास महामंडळाचे रिसोर्ट उपलब्ध आहे. यामुळे पर्यटकांना याचा वापर करून नागरी वन विभागाच्या सफारी करता येते. या साठी या संस्थेकडून विशेष फी आकारली जाते.

चुलबंध पर्यटन स्थळाच्या समस्या :

१. **प्रसिद्धिचा अभाव:** चुलबंध पर्यटन स्थळाबाबत माहितीचा अभाव असल्याने पर्यटक या स्थळा विषयी अनभिज्ञ आहेत. फारच कमी लोकांना या पर्यटन स्थळाविषयी माहिती आहे त्यामुळे अत्यंत कमी पर्यटक या स्थळाला भेट देण्यासाठी येतात.
२. **सोई सुविधांची कमतरता:** सदर पर्यटन स्थळामध्ये पर्यटकांना विविध समस्या जाणवतात येथे वास्तव्यासाठी किंवा काही काळ आराम करण्यासाठी पुरेशी निवासाची व्यवस्था दिसून येत नाही. सोबतच पर्यटकांना आवश्यक असलेली हॉटेल व्यवस्थेचा अभाव दिसून येतो.
३. **पर्यटन विभागाचे दुर्लक्ष:** पर्यटन स्थळाच्या विकासात पर्यटन विभागाचे महत्वपूर्ण स्थान असते. परंतु सदर स्थळाविषयी पर्यटन विभागाने दुर्लक्ष केल्याने या पर्यटन स्थळाचा विकास झालेला नाही.
४. **लोकप्रतिनिधीची उदासिनता:** संपूर्ण परिसराच्या विकासासाठी जनप्रतिनिधी कार्यरत असतात. त्या प्रमाणेच आपल्या परिसरातील पर्यटन स्थळाच्या विकासासाठी लोक प्रतिनिधी नी जागरूक असायला पाहिजे. त्यांनी शासनाकडे पाठपुरावा करायला पाहिजे परंतु पर्यटन विकासात लोकप्रतिनिधीच्या कार्याचा अभाव दिसतो.
५. **नौका विहाराचा अभाव:** पर्यटन स्थळामध्ये जलसाठा मोठ्या प्रमाणात उपलब्ध आहे. याचा उपयोग शेती साठी होतो. परंतु पर्यटकांचा विरंगुळा व्हावा म्हणुन येथे नौका विहार आढळत नाही.

उपाय योजना :

१. **पर्यटन स्थळाला प्रसिद्ध करणे:** पर्यटन स्थळाची माहिती विविध माध्यमाद्वारे प्रसिद्ध करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे पर्यटकांना या स्थळाविषयी माहिती मिळेल व ते या स्थळाकडे बहूसंख्येने आकर्षित होतील म्हणुन विविध माध्यमातून जाहीराती देवुन पर्यटन स्थळाला प्रसिद्ध करणे महत्वाचे आहे.
२. **पर्यटन स्थळावर सुविधा निर्माण करणे:** प्रस्तुत पर्यटन स्थळामध्ये आवश्यक सोयी सुविधा उपलब्ध नाहीत. त्यामुळे येथे येणाऱ्या पर्यटकांना अनेक समस्यांना सामोरे जावे लागते. त्यामुळे स्थानिक प्रशासन किंवा पर्यटनाला चालना देणाऱ्या संस्थेमार्फत या ठिकाणी सुविधा निर्माण करण्यात याव्यात.
३. **भारतीय पर्यटन विभागाचे महत्व:** भारतीय पर्यटन विकास महामंडळ या संस्थेतर्फे भारतात पर्यटन उद्योग विकासाला सुरवात झाली त्यामुळे देशात येणाऱ्या पर्यटकांच्या संख्येत वाढ झाली. त्याच प्रमाणे अविकसीत असलेल्या चुलबंध पर्यटन स्थळाकडे या संस्थेने लक्ष द्यावे व विकासात हातभार लावावा. ज्यामुळे मोठ्या संख्येने पर्यटक या पर्यटन स्थळाकडे आकर्षित होतील.
४. **नौका विहाराची व्यवस्था करणे:** पर्यटकांना आकर्षित करण्यात हे संसाधन महत्वपूर्ण ठरते. म्हणुन चुलबंध पर्यटनस्थळी असलेल्या जलाशयात नौका विहारासाठी काही बोटींची व्यवस्था केली तर पर्यटक याकडे आकर्षित होतील ते मोठ्या प्रमाणात या पर्यटन स्थळाला भेट देतील.
५. **शासकिय योजना:** कोणत्याही पर्यटन स्थळाच्या विकासात्मक कार्यात विविध शासकिय योजना कारणीभूत असतात. त्या प्रमाणे शासकिय योजना आखुन चुलबंध पर्यटन विकासासाठी ध्येय धोरण अमलात आणावी आणि अविकसीत पर्यटन स्थळाच्या विकासासाठी प्रयत्न करावे.

६. **शासकिय शिफारशी:** स्थानिक लोक प्रतीनीधीनी या पर्यटन स्थळाच्या विकासासाठी शासकिय विभागासी संपर्क साधून स्थळाच्या विकासात अडसर ठरलेल्या समस्यांना सामोरे जाऊन त्या दूर केल्या पाहिजे आणि आवश्यक सोयी सुविधांची व्यवस्था केली पाहिजे.

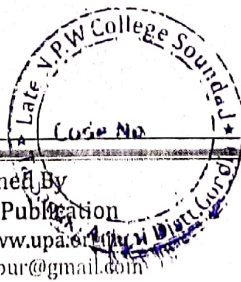
निष्कर्ष :

गोंदिया जिल्ह्यातील चुलबंद पर्यटन स्थळ हे नैसर्गिक सौंदर्याने नटलेले असून मुरदोली येथे चुलबंद नदिला अडवून नैसर्गिक पर्यटन स्थळ निर्माण झाले आहे परंतू शासनाच्या दुर्लक्षामुळे आणि स्थानिक प्रशासनाच्या उदासीनतेमुळे या पर्यटन स्थळाचा पाहिजे त्याप्रमाणात विकास झालेला आढळून येत नाही. या पर्यटन स्थळाला मोठ्या संख्येने पर्यटकांनी भेट द्यावे म्हणून या पर्यटन स्थळाला विकासाची नव संजीवनी देण्यासाठी या पर्यटन स्थळाच्या विविध समस्यांवर विशेष उपाय योजना करणे गरजेचे आहे.

या पर्यटन स्थळाला शासनाने लक्ष देवून याचा विकास केला तर नजिकच्या भविष्यात हे चुलबंद पर्यटन स्थळ मोठ्या नावारूपाला येईल यात मुळीच शंका नाही.

संदर्भ ग्रंथ :

- गोंदिया जिल्हा विशेष – दिनेश नखाते
- पर्यटन भूगोल – प्रा. के. ए. खतीब
- पर्यटन भूगोल – डॉ. नागतोंडे, प्रा. पारधी
- विकिपीडिया गोंदिया जिल्हा
- www.gondia.gov.in
- www.zpgondia.gov.in

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर द्वारा संलग्नित

व्हिएसपीएम अकॅडमी ऑफ हायर एज्युकेशन नागपूर द्वारा संचालित

अरविंदबाबू देशमुख महाविद्यालय, भारसिंगी, ता. नरखेड, जि. नागपूर

नॅक (बंगलोर) द्वारा 'ब++' दर्जा प्राप्त CGPA 2.81

इतिहास विभाग

आयोजित

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ नागपूर, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती व गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली

इतिहास परिक्षेचे ५५ वे अधिवेशन

दिनांक २४ व २५ मार्च २०२३

प्रश्नापत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, प्रा./डॉ./श्रीमती **प्रमिला डोमाजी भोयर** महाविद्यालयाचे
नाव **स्व निधन पटिल बाबाये कला व विज्ञान महाविद्यालय सोडंड** यांनी राष्ट्रसंत तुकडोजी
महाराज नागपूर विद्यापीठ नागपूर, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती व गोंडवाना विद्यापीठ गडचिरोलीच्या इतिहास परिक्षेद अंतर्गत ५५ व्या अधिवेशनात
साम्राज्य / वक्ते / शोधनिबंध वाचक / प्रतिनिधी म्हणून सक्रीय सहभाग घेतला. करिता हे प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

शोधनिबंधाचे शीर्षक _____

अरविंदबाबू देशमुख

प्रा. राजेंद्र पोखरे

स्थायिक सचिव

अरविंदबाबू देशमुख महाविद्यालय, भारसिंगी

अरविंदबाबू देशमुख

प्रा. डॉ. गोविंद तिरामवार

सचिव

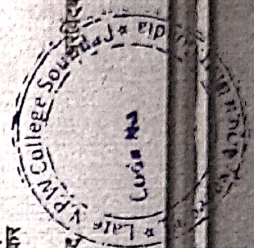
इतिहास परिक्षेद

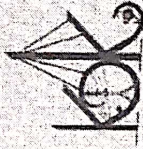
अरविंदबाबू देशमुख

डॉ. शशि वेलेकर

मुख्य

इतिहास परिक्षेद

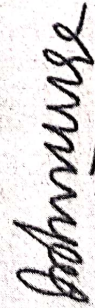

Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur
K.D.K. College of Engineering, Nagpur
Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram
Saibaba Arts and Science College, Parseoni

CERTIFICATE

This is to certify that **Dr. Pramila Domaji Bhoyar** of **Late.N.P.W.College Soundak Ta-Sadak Arjuni Di-Godiya** has participated in **Two Day Interdisciplinary International Conference on "Re-imagining Sciences in the Wake of NEP 2020: Research, Dissemination and Skill Development (IICRSN)** organized by the collaborating Institutions on **29th and 30th April, 2023..**

Dr. Jobi George

Principal

Bhiwapur

Mahavidyalaya, Bhiwapur

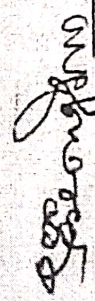

Dr. D. P. Singh

Principal

K.D.K. College of

Engineering, Nagpur

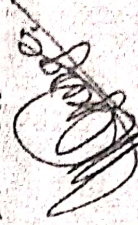

Dr. Devendra Bhongade

Principal,

Jeevan Vikas

Mahavidyalaya, Devgram

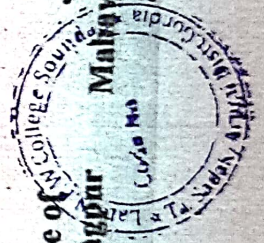

Dr. Augustine George

Principal,

Saibaba Arts and Science

College, Parseoni

Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Department of Commerce and Management

CERTIFICATE

This is to certify that *Dr. Pramila Dhanaji Bhoyar of Late. N.P.W. College Soundad Ta-Sadak Arjuni Di-Godiya* has participated in One Day State Level Seminar on "Indian Economy: Monetary Policy and Challenges" organized by Department of Commerce and Management under the aegis of Internal Quality Assurance Cell on 4 May, 2023.

Anandadatta

Dr. Anita Mahawadiwar
Organizing Secretary

Chudra

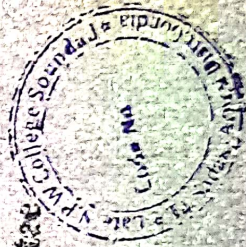
Dr. Ashvini Kadu
M.S. Seminar and
Symposia Committee

Shivkar

Dr. Vinits Vengandham
IQAC Coordinator

Gokhale

Dr. Jobi George
Principal

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY
POST GRADUATE TEACHING DEPARTMENT OF HISTORY

(Autonomous)

One Day Workshop

On

NEP-2020: UG/PG New History Syllabus

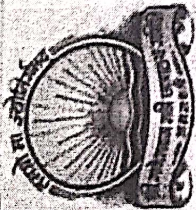
Certificate

This is to certify that **MR./MS/MRS./DR. Samila D. Bhoyar**
From **..... N. P. W. College, Sawandol** has delivered lecture as resource
person/participated in one day workshop on 'NEP-2020: UG/PG New History Syllabus' organized by Post Graduate
Teaching Department of History (Autonomous), Rastrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur on 30th
October 2023.

Prof. Rambhau Korekar
Co-ordinator

Dr. Laxman Gore
Co-ordinator

Prof. (Dr.) S. I. Koreti
Dean Faculty of Humanities &
HOD, Dept. of History,
Chairman, BOS History, RTMNU

Shri Ganeshdas Rathi Chhatralaya Samiti's

Smt. Kesharbai Lahoti Mahavidyalaya, Amravati
Department of Economics and Ph. D. Research Cell
Jointly Organised

One Day Online National Multidisciplinary Conference
"Emerging Trends in Humanities and Commerce"

4th November 2023

Certificate

This is to certify that

Prof./Dr./ Mr./Mrs.

Prof.Dr.Pramilla D. Bhoyar

of

(Asso. Professor) H.O.D. History Late. N.P.W. College, Soundad

Participated in the One Day Online National Multidisciplinary Conference on
"Emerging Trends in Humanities and Commerce"
and presented a paper entitled India In The Age Of Emperor Ashoka

Prin. Dr. Vijaykumar L. Bhangdia
Principal
Smt. Kesharbai Lahoti
Mahavidyalaya, Amravati

Dr. S.

Prof. Dr. Ulka S. Wadekar
Coordinator, Research Center
Smt. Kesharbai Lahoti
Mahavidyalaya, Amravati

Prashant
Prof. Dr. Prashant J. Katole
HOD, Economics
Smt. Kesharbai Lahoti
Mahavidyalaya, Amravati

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर
पदव्युत्तर इतिहास विभाग, प्राचीन भारतीय इतिहास, संस्कृती व पुरातत्व विभाग आणि प्रवास व पर्यटन विभाग,
राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती व गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली

इतिहास परिषद

५६ अधिवेशन

दिनांक १ व २ मार्च, २०२४

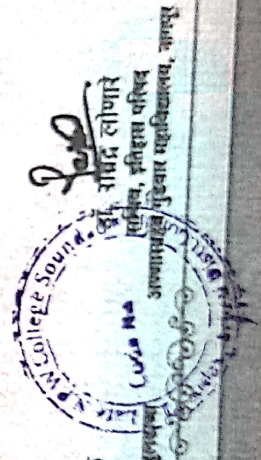
प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,

ब्रा./डॉ./श्री./श्रीमती डॉ. प्रमिला डी. ओथर
एन.पी. वाद्याचे डॉलेन सौंदर जि. जोंदिया वांनी राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर,
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती व गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित इतिहास परिषदेच्या
५६ व्या अधिवेशनात सत्राध्यक्ष/शोषनिबंध वाचक/प्रतिनिधी म्हणून सक्रिय सहभाग घेतला, या करिता हे प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

डॉ. एस. आर. कोरेटी
अध्यक्ष व
पदव्युत्तर इतिहास विभागामुख

कॅप्टन डॉ. प्रभात कोठे
अध्यक्ष, इतिहास परिषद व
प्राचार्य, विद्यापीठ महाविद्यालय, तुळजापूर

डॉ. रामभाऊ कोरेकर
स्वायत्तिक सचिव
पदव्युत्तर इतिहास विभाग

Late Ramesh Warpudkar ACS College Sonpeth Dist. Parbhani.
Mahatma Phule College Kingaon, Tq Ahmedpur Dist Latur.
Sambhajirao Kendre Mahavidyalay Jalgot Dist. Latur.
Night college of Arts & Commerce Kolhapur.
Mauni Mahavidyalaya Wadala, Solapur

CERTIFICATE

This is Certify that.....Dr.Pramila D.Bhoyar.....
of Late N.P.W College Soundad

Attended one day Multi disciplinary National conference on Status of Indian Women as a participant/
resource person/ chairperson/ member of organising committee organised by department of Sociology
on 31 January 2024. He/She has attended/ presented research paper entitled.....
No.....

Dr Vasant Setpule
Principal
Late Ramesh Warpudkar ACS
College Sonpeth Dist. Parbhani.

Dr. Baban Bodke
Principal
Mahatma Phule College Kingaon,
Tq Ahmedpur Dist Latur.

Dr Baburao Lahane
Principal
Sambhajirao Kendre
Mahavidyalay Jalgot Dist. Latur.

Dr Suresh Farakate
Principal
Night college of Arts
& Commerce Kolhapur.

Dr Shirish Bhosle
Principal
Mauni Mahavidyalaya
Wadala, Solapur.

Made for free with Certify'em

NPR

ARTS & SCIENCE COLLEGE

Approved by Government of Tamil Nadu and Affiliated to Madurai Kamaraj University, Madurai.
Recognized by UGC under 2(B) with the following conditions: www.mrc.ac.in
NPR Nagar, Netham - 626 401, Chidambaram Dist., Tamil Nadu. Ph: 04522 - 242500, 501, 502.

In Joint Collaboration With

Association of Mutual Funds in India (AMFI)

Certificate of Participation

This is to certify that Mr./Ms./Dr.

Dr. Pramila D. Bhoyar

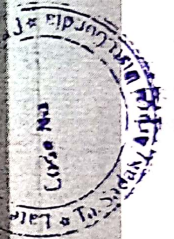
Late. N.P.W College Soundad

has attended the One Day National Level Webinar on "Wealth Creation Through Financial Planning" on 6th February 2024 organised by NPR Arts & Science College, Dindigul in Association with Association of Mutual Funds in India (AMFI).

Mr. Suryakant Sharma
(Sr. Consultant, AMFI)

DR. P. JIM LINDA
HEAD & ASSISTANT PROFESSOR

DR. B. N. BOBINATH
(PRINCIPAL)

ARTS & SCIENCE COLLEGE

Approved by Government of Tamil Nadu and Affiliated to Madurai Kamaraj University, Madurai.
Recognized by UGC under 2 (ii) B. www.abrcollages.edu.in Email: principal@abrcollages.edu.in
NPR Nagar, Nathan - 624 601, Dindigul Dist., Tamil Nadu. Ph: 04544 - 246500, 501, 502.

In Joint Collaboration With

Association of Mutual Funds in India (AMFI) Certificate of Participation

This is to certify that Mr./Ms./Dr.

Dr. Pramila D. Bhoyar

Late N.P.W College Soundad

has attended the One Day National Level Webinar on "Wealth Creation Through Financial Planning" on 6th February 2024 organised by NPR Arts & Science College, Dindigul in Association with Association of Mutual Funds in India (AMFI).

S. Kumar

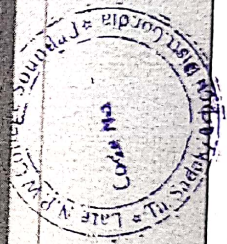
Mr. Suryakant Sharma
(Sr. Consultant, AMFI)

P. P. Jim Linda

DR. P. JIM LINDA
HEAD & ASSISTANT PROFESSOR

B. N. Robinath

DR. B. N. BOBINATH
(PRINCIPAL)

Ashti Taluka Shikshan Prasarak Mandal's

Adv. B. D. Hambarde Mahavidyalaya Ashti (M.S.)

'A' Grade by NAAC in Cycle III With CGPA (3.17)
'A' Grade by University in Academic & Administrative Audit
Regular Audits - Green, Gender, Environment & Energy

॥ मातृभूतं विजयते विजयि ॥

Akhil Bhartiya Itihas Sankalan Yojana, New Delhi

Cohesive Itihas Sankalan Sanstha, Maharashtra Deygiri Prant

Organized by Dept. of History

"ROLE OF MARATHWADA IN THE HYDERABAD FREEDOM STRUGGLE"

हैदराबाद मुक्तिलढ्यात मराठवाड्याची भुमिका

This is to certify that, Mr./Mrs./Dr. Dr.Pramila D.Bhoyar Late.N.P.W College
Soudad has Participated in One

Day National Webinar on **ROLE OF MARATHWADA LIBERATION STRAGGLE** on Wednesday,
20/03/2024, as a Jointly venture of Organized by Dept. Of History and IQAC.

Signature

Dr. S. M. Wandhare
Head, Dept of History

Signature

Prof. N. N. Nanwatkar
IQAC, Coordinator

Signature

Dr. M. A. Devarshi
President, ABISY, New Delhi

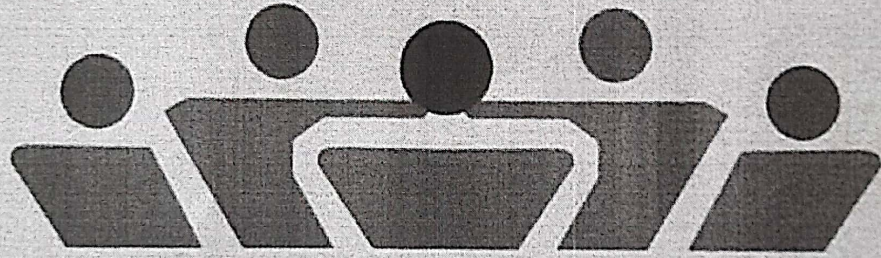
Signature

Dr. S. R. Nimbare
Principal

संस्कृत विभाग, १५२१३५०००१

पंचायत राज

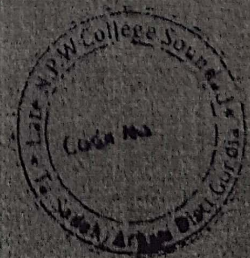
(दशा आणि दिशा)

Panchayati Raj

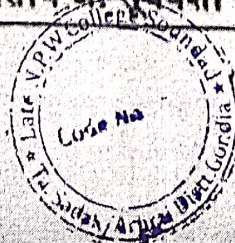
संपादक

डॉ. शीला संजय खेडीकर

Index

S.No	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	पंचायत राज व्यवस्थेमुळे महिलांचा वाढता राजकिय सहभाग	प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर	1
2	महिला सक्षमीकरण आणि पंचायत राज व्यवस्था	अमर काशिनाथ भोगे डॉ. शिला संजय खेडीकर	10
3	पंचायतराज मध्ये महीला नेतृत्वाच्या विकासाचे अध्ययन	डॉ. शुद्धोदन एस. गायकवाड	16
4	73वा संशोधन अधिनियम -24एप्रिल, 1993	प्रा. डॉ. अतुल नारायण खोटे	23
5	ग्रामीण विकासात ग्रामसभेची भूमिका	प्रा. शेवाळे चेतन अशोक	28
6	पंचायत राज व्यवस्था आणि 73 वी घटनादुरुस्ती कायद्याचे : एक चिकित्सक अध्ययन	डॉ. सुभाष दौलतराव उपाते	35
7	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे पंचायत व्यवस्थे संदर्भातील विचार	डॉ. बबीता मनीष थूल	46
8	ग्रामगीतेतील ग्रामनिर्माण पंचक व राष्ट्रसंतांच्या विचारांची कालातीतता	डॉ. विजय रुपराव राऊत	55
9	महात्मा गांधीजींच्या स्वप्रातील पंचायतराज !	प्रा. डॉ. एस. जी. शिंदे	62
10	७३ वी व ७४ वी घटनादुरुस्ती आणि पंचायतराज व्यवस्था	श्री. प्रतिक बसवेश्वर मिटकरी	68
11	पेसा कायदा आणि पंचायतराज पद्धत	श्री. संतोष अ. सूर्यवंशी, डॉ. विलासराव ज. देशमुख	76

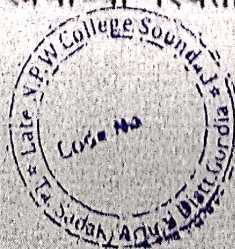
पंचायत राज व्यवस्थेमुळे महिलांचा वाढता
राजकिय सहभाग

प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर,

(सहयोगी प्राध्यापक) इतिहास विभाग प्रमुख स्व.निर्धन पाटील
वाघायेकला व विज्ञान महाविद्यालय, सौंदड जि. गोंदिया - ४४१८०६
E-mail - bhandarkarpriyansh@gmail.com Mobil No. - 9765889913/
7620959936

प्रस्तावणा :-

भारत देशाला भारत भूमी, भारत माता म्हटले जाते. आपली मातृभूमी म्हटले जाते. मातृभूमीच्या रक्षणासाठी अनेक जवानांनी, क्रांतीकारकांनी आपल्या प्राणांची आहुती दिली आहे. भारतीय समाजव्यवस्थेत मात्र स्त्रियांना वेगवेगळ्या कालखंडात वेग-वेगळे स्थान दिल्याचे दिसून येते. नारी हि फक्त उपभोगाची वस्तु म्हणुन आजही काही प्रमाणात बघितले जाते. जिथे नारीची पुजा होते तिथे देवता वास करतात असे म्हटले जाते. जिथे नारीची पूजा होती नाही तिथे सर्व कामे व्यर्थ ठरतात. पूर्ववैदिक काळात स्त्रियांना मानाचे स्थान होते. मात्र उत्तर वैदिक काळात स्त्रियांच्या स्थितीत बदल झाला म्हणजेच स्त्रियांचे स्थान कमी झाले. मध्ययुगीन काळात मात्र स्त्रियांची स्थिती अतिशय दयनीय झाली. १८-१९ व्या शतकात मात्र स्त्रियांची स्थिती अतिशय सोचनीय झाली. बालविवाह प्रथा अस्तीत्वात आली लग्न म्हणजे काय हे कळायच्या आधिच मुलीचा नवरा मरण पावला तर त्याचा दोष स्त्रियांवरच देत. संयुक्त कुटूंबात अतिशय कष्ट सहन करत विधवेचे जिवन जगावे लागे. सुंदर अशा स्त्रिला कुरूप बनविले जाई. तर कधि सती जाण्यास समाज भाग पाडत असे. हे सर्व धर्मांनी घालुन दिलेले नियम आहेत असे समाजातील लोकांना वाटत होते. त्यामुळे धर्माच्या आणि पाप-पुण्याच्या भितीपोटी स्त्रिया हे सर्व मुकाट्यांनी सहन करीत. वरील सर्व घटनांना कारणीभूत होते ते अज्ञान, अंधश्रद्धा आणि यांना दूर करण्यासाठी शिक्षण हेच एक उपाय होते. भारतावर इंग्रजी अंमल सुरू झाले आणि स्त्रियांच्या स्थितीत थोडा फार बदल होणे सुरू झाले.

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name
1	Climate change: global political and economic causes.	Yogini Dharma Malvankar
2	India In The Age Of Emperor Ashoka	Prof.Dr.Pramila D. Bhoyar
3	Recent Trends in Commerce and Business Management	Dr. Rajesh M. Deshmukh
4	A Glance Study of Cryptocurrency and Laws	Mr. Dhananjay P. Kale
5	The Influence of Socio-Cultural Factors on Entrepreneurial Intentions among Commerce Students	Chanchal Harikisanji Taori
6	Analyzing the Impact of Digital Transformation on the Investment Behavior of Young Investors in Amaravati District	Saurabh Vinayakrao Jaswante Dr. S. R. Raghuvanshi
7	Analyzing Vidarbha's Agricultural Exports: Uncovering Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Challenges.	Dr.Sandhya Shaligram Bhagat
8	Women empowerment and challenges in India	Prof. Dr. Ranjana Bhimrao Ingle
9	"Preserving Cultural Heritage: Addressing Ethical and Technical Challenges in Manuscripts Metadata Creation"	Dr. Vaishali P. Gudadhe,Mr. Dinesh T. Sakhare
10	Impact of Compensation package on work motivation And job satisfaction	Ashwini A. Hatwalne Dr.Santosh T. Kute
11	Constitutional Commitments: Gender Equality in the Indian Legal Framework.	Dr. Maya S. Watane
12	Impact Of Feminism On Modern Education As Depicted In Mahesh Dattani's Bravely Fought The Queen	Dr. M. S.Chhanganl,Priya Sarda
13	Effectiveness Of Child Care Institutions In Rehabilitation Of Children: An Empirical Study	Mohd Shakeel Ahmed Mohd Gayas,Dr. Gowardhan. J. Mhala
14	Conflict for Gender Equality in Sudha Murthy's Gently Falls the Bakula	Ms. Archana Deshmukh,
15	Unveiling the Resilience of Tribal Women: A Feminist Exploration of Mahasweta Devi's 'Draupadi	Ms. Usha Janrao Tumbade,Dr.Pankaja Ingle
16	Analysis of Indian Agriculture Policy: A Focus on Economic Perspectives	Rahul R. Band
17	Analytical Study of PradhanMantriAwasYojana in Gondia District	Samad A. Shelkh,Dr. Vivek S. Chavan
18	Alignment of Human Resource Planning Management with the overall Strategic Human Resource Planning	Prof.Parikshit S Naik , Dr.Yogesh K Aggarwal

India In The Age Of Emperor Ashoka

Prof. Dr. Pramilla D. Bhoyar

(Asso. Professor) H.O.D. History Late. N.P.W. College, Soundad
Mo. No. - 7620959936 Email - pramilabhoyar1974@gmail.com

Abstract:

The research paper titled "India in the Age of Emperor Ashoka" delves into a transformative epoch in India's ancient history, defined by the reign of the Mauryan emperor, Ashoka, from approximately 268 BCE to 232 BCE. This study offers an in-depth exploration of the socio-political landscape, cultural developments, and religious transformation that marked Ashoka's rule. The research investigates the ascension of Ashoka to the throne, the pivotal Kalinga War, his conversion to Buddhism, and the profound impact of his principles of moral governance encapsulated in the concept of Dhamma. It also delves into the unique contribution of Ashoka to India's cultural heritage, his promotion of religious tolerance, and the legacy of his rule in subsequent Indian dynasties. Through this comprehensive analysis, the research paper illuminates the enduring influence of Ashoka's reign on India's historical continuum and its relevance to the modern world.

Keywords: Ashoka, Mauryan Empire, Kalinga War, Buddhism, Dhamma, Rock and Pillar Edicts

Introduction:

This research paper explores the life and legacy of Emperor Ashoka, a significant figure in ancient India's history. The age of Ashoka, spanning from 268 BCE to 232 BCE, was marked by transformative socio-political, cultural, and religious developments. The Mauryan Empire, founded by Chandragupta Maurya, was a sprawling and influential realm with centralized governance, a sophisticated bureaucracy, and strategic expansion.

Ashoka's ascension to the throne was marked by ambition, political intrigue, and tumultuous events. The Kalinga War, a turning point in the Indian subcontinent's history, was the defining moment of his life. The paper aims to provide a comprehensive examination of India during the age of Ashoka, delving into various dimensions of his reign, including his conversion to Buddhism, the propagation of Dhamma, and the sociopolitical landscape of the Mauryan Empire.

The study also explores the legacy of Ashoka's rule and its enduring influence on Indian civilization. The intricate tapestry of an era marked by profound transformation, ethical governance, and a commitment to moral principles continues to resonate in the modern world, making this period of Indian history a subject of enduring significance and fascination.

The objective of Research:

- 1) To provide a comprehensive and in-depth historical exploration of the socio-political, cultural, and religious landscape of India during the reign of Emperor Ashoka, with a focus on the Mauryan Empire.
- 2) To analyse and understand the key facets of Emperor Ashoka's rule, including his accession to the throne, conversion to Buddhism, and the moral principles that guided his governance.
- 3) To examine the pivotal Kalinga War and its profound impact on Ashoka's rule, ethics, and the empire's policies, including the subsequent shift towards non-violence and moral governance.
- 4) To assess the legacy of Emperor Ashoka's rule, including its influence on subsequent Indian dynasties and the enduring impact of his ethical and moral principles on Indian civilization.
- 5) To highlight the historical continuity and relevance of Ashoka's reign in the modern world, emphasizing the enduring influence of his philosophy and governance on contemporary India.

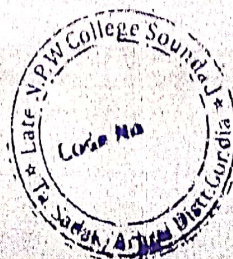
Literature Review:

Scholars, historians, and researchers have long been captivated by the reign of Emperor Ashoka and its profound influence on India's ancient history. The literature on this topic offers a rich tapestry of insights and analyses. This literature review examines key works that have contributed to our understanding of India during the age of Emperor Ashoka.

Charles Allen's "Ashoka: The Search for India's Lost Emperor" is a fascinating exploration of Ashoka's life, his conversion to Buddhism, and the impact of his rule on India. Nayanjot Lahiri's "Ashoka in Ancient India" provides a comprehensive study of Ashoka's reign, focusing on archaeological and epigraphic evidence. N. A. Nikam and Richard P. McEverson's "The Edicts of Ashoka" is an essential

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	Libraries For Human Rights	Dr. Rashmi Shyamsundar Bakane	1
2	Judicial Interpretation of the Fundamental Right to Equality	Dr. Bhagyashree Kallasrao Athawale	4
3	Judicial Interpretation of the Fundamental Right to life	Vivek Jawale	7
4	Portrayal of women: A Call For Social Justice and Human Rights In The Plays Of Vijay Tendulkar	Girish Vishnupant Kulkarni	10
5	Human Rights And Senior Citizen	Dr. Ranjana A. Shringarpure	14
6	Teaching Human Rights Education To Schools, How?	Dr. Shital S. Salve	16
7	Assessing the Rights of Persons with Disabilities Act, 2016: Adequacy in Addressing the Needs of Individuals with Mental Illness and their Families	Arjun Namdevrao Khobragade	19
8	Women's empowerment and Human Rights in India an Important component in Development	Ananta A Mudgale	23
9	Reflections on Gender Equality and Human Rights in Dr. B.R. Ambedkar's Writings	Dr. Gautam Chandrabhan Satdive	26
10	A Critical Analysis Of Human Rights Of Senior Citizens In India	Dr. Mangesh V. Kadu	29
11	Definition of Human Right :	Dr. Justice Durgadas Basu Defines	34
12	The Intersection of Human Rights and Indian Writing in English: A Literary Exploration	Dr. Mahendra Sahare	37
13	Understanding Relationship Between Human Rights and Indian Fictions in English	Dr. Sharad R. Vihirkar	42
14	The Role of Modern History in Shaping Human Rights in India	Prof. Dr. Pramila D. Bhoyar	45
15	Safeguarding Human Rights in Budhwar Peth, Pune: A Case Study of the Challenges Faced by Prostitutes	Dr. Dhannanjay Shivaji Trimukhe	49
16	Human Right For College Libraries	Mr. Arvind Pazare	52
17	मराठी साहित्यातील मानवाधिकाराचा पोटर्स फोर्सेसद्वारे शोध - एक अभ्यास	प्रा. उमेश वि. बेसोरे	56
18	भारतीय संविधान आणि मानवाधिकार	प्रा. डॉ. वृषाली लक्ष्मीकांत फुके	65

The Role of Modern History in Shaping Human Rights in India

Prof. Dr. Pramila D. Bhoyar

(Asso. Professor) H.O.D. History Late. N.P.W. College, Soundad Mo. No. - 7620959936

Email- pramilabhoyar1974@gmail.com

Abstract:

This research paper delves into the complex interplay between modern history and the development of human rights in India. As a country with a rich historical and cultural tapestry, India's journey towards human rights has been significantly influenced by modern historical events and social changes. The paper explores how India's struggle for independence, the framing of its constitution, and subsequent developments have shaped human rights in the nation, ultimately establishing a framework for individual and collective liberties. It also examines contemporary challenges and the role of modern history in addressing them.

Keywords: *Human Rights, Modern History, India, Independence Movement, Indian Constitution, Fundamental Rights Introduction:*

India's rich history and diverse culture have significantly shaped the discourse on human rights in the modern era. The country has witnessed the struggle for independence, the framing of a progressive constitution, and numerous social and political transformations. This research aims to explore the relationship between modern historical events and the evolution of human rights in India, tracing the country's journey from colonial subjugation to a democratic nation marked by both triumphs and challenges in the realm of human rights.

The research will span various historical periods, including pre-independence India, the struggle for freedom, the framing of the Indian Constitution, and the post-independence era. It will explore the challenges and accomplishments of human rights in India, including issues of caste-based discrimination, religious and ethnic tensions, gender equality, and LGBTQ+ rights. The paper will also examine the institutional framework and international dimensions of human rights in India, including its participation in international human rights agreements and the role of civil society.

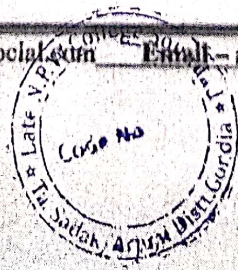
The research aims to provide a comprehensive understanding of how modern history has left an indelible mark on the human rights landscape of India and consider the prospects for the future.

The objective of Research:

- 1) To comprehensively examine and analyze the role of modern history in shaping human rights in India.
- 2) To chronicle the historical evolution of human rights in India by investigating the influence of modern historical events, including the struggle for independence, the framing of the Indian Constitution, and subsequent developments.
- 3) To evaluate how pivotal moments in India's modern history, such as the independence movement, partition, and the framing of the Constitution, have shaped the discourse and practice of human rights in the country.
- 4) To explore and understand the contemporary human rights challenges in India, including issues related to caste-based discrimination, religious and ethnic tensions, gender equality, and LGBTQ+ rights, and to analyze how these challenges are influenced by historical factors.
- 5) To examine the role of civil society organizations and grassroots movements in advocating for human rights in India and to assess how they have been influenced by historical events and developments.

Literature Review:

The research paper explores the impact of modern history on human rights in India. Key researchers include Nobel laureate Amartya Sen, legal scholar Upendra Baxi, B.R. Ambedkar, historian Sumit Sarkar, and social activist Nandini Sundar. Sen emphasizes the interconnectedness of development and human rights, while Baxi highlights the transformative role of the Indian Constitution in shaping society. Sundar's research focuses on tribal rights and conflict, while Roy emphasizes the role of civil society in advocating for transparency and accountability. Chatterjee's postcolonial perspective examines the tension between universal ideals and cultural specificity of rights, while Ganguly's work on freedom of expression, communal violence, and police brutality

18	बचत गटाच्या माध्यमातून महिलांचे उभारते राजकीय नेतृत्व महेन्द्र देवरावजी भलमे	76
19	वैदर्भीय ग्रामीण कादंबरी : एक वास्तव विजया विनायकराव वानखेडे	79
20	राजकीय स्वातंत्र्य की सामाजिक स्वातंत्र्य यातील प्राधान्यक्रमामध्ये असलेल्या ब्रिटीशकालीन वैचारिक संघर्षांचे विश्लेषण डॉ. अशोक जाधव	84
21	कोविड-19 महामारीमध्ये ग्रंथालय उपक्रम डॉ. सुखलाल राठोड	88
22	भारतीय बँकिंग क्षेत्र — आव्हाने व संधी डॉ. गजानन सोमकृंवर	92
23	छत्रपती संभाजी महाराजांचे व्यापारविषयक धोरण : एक अभ्यास प्रा.डॉ.साईनाथ शेठोड	97
24	भारतीय अर्थव्यवस्थेत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान प्रा. निलेश अरूण दूर्गे	101
25	महाराष्ट्र राज्याचा अर्थसंकल्प 2023 : कृषी विकासातून समृद्धीकडे डॉ सुनिता कलावे,	105
26	शेरशहाच्या शासन व्यवस्थेचे मुल्यमापन प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर	110
27	ऑनलाइन व्यापार व त्याचे त्याचे परिणाम प्रा. डॉ. जयंत पोरे	114
28	कृषि पर्यटन में अपार संभावनाएं डॉ. एम.आर. दातीर	117
29	ग. दि. माडगूळकरांचा सिध्दहस्त लेखनीचा सौंदर्यात्सव : 'चैत्रबन' प्रा. छत्रपाल श्रीपतराव लांबकाने	122
30	प्रा. पुरुषोत्तम नागपुरे यांच्या साहित्याची प्रेरणा सहा.प्रा.दीपक स.वानखेडे	126
31	कोविड-19 महामारीमध्ये ग्रंथालय उपक्रम डॉ. राठोड सुखलाल शामराव	130
32	कुसुमाग्रजांच्या कवितेचा अन्वयार्थ प्रा. डॉ. विनोद नामदेव इंगळे	134
33	कृषी उत्पन्न आणि उर्जा स्रोत डॉ.अर्चना शिवाजी वाघमारे,डॉ.राम प्र.ताटे	137
34	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचाअस्पृश्यता विषयक विचार व कार्य प्रा. मनोहर शामराव वागतकर	139

शेरशाहाच्या शासन व्यवस्थेचे मुल्यमापन

प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर,

(सहयोगी प्राध्यापक) इतिहास विभाग प्रमुख स्व.निर्धन पाटील वाघायेकरा व विज्ञान
महाविद्यालय, सौंदड जि. गोंदिया - ४४१८०६

E-mail - bhandarkarpriyansh@gmail.com Mobil No. - 9765889913/ 7620959936

प्रस्तावना :-

मध्ययुगीन भारताच्या इतिहासात पठाण शासनक शेरशाहाची कारकीर्द अतिशय महत्वाची समजली जाते. मोगल बादशहा हुमायूनचा घिसा आणि बिलग्रामच्या लढाईमध्ये दनदनीत पराभव करून दिल्लीवर पठाणाची सत्ता इ.स. १५४० मध्ये स्थापन केली. आणि इ.स. १५४५ पर्यंत शेरशाहाकडे दिल्लीची सत्तासुत्रे होती. सत्ता हाती आल्यानंतर शेरशाहाने उत्तर भारतात काही मोहिमा आखून साम्राज्य विस्तार केला. जवळ-जवळ संपूर्ण उत्तर भारत शेरशाहाच्या वर्चस्वाखाली होता. शेरशाहाची कारकीर्द त्याने शासन व्यवस्थेमध्ये ज्या सुधारणा केल्या त्यासाठीच प्रसिद्ध आहेत.

शेरशाहाची शासन व्यवस्था/राज्यकारभार विषयक सुधारणा :-

शेरशाहा हा केवळ शौर्यशाली योद्धाच आणि यशस्वी विजेताच नव्हता तर तो एक प्रतिभा संपन्न असा पठाण शासक होता. शेरशाहाला फक्त ५ वर्षांची कारकीर्द लाभली असली तरी त्याने राज्यकारभाराच्या सोयीच्या दृष्टीने प्रशासनात अशा काही महत्त्वपूर्ण सुधारणा घडवून आणल्या की, शेरशाहाच्या सुधारणा इतिहासकारांचा वादाचा विषय बनला आहे. डॉ. कानूनगो. शेरशाहाच्या शासन व्यवस्थेविषयी रचनात्मक प्रतिभा संपन्न शासक होता" तर काही इतिहासकारांच्या मते, शेरशाहाने अल्लाउद्दीन शासन खिलजीच्या व्यवस्थेचे अनुकरण केले असे म्हटले जाते. शेरशाहा प्रजा हित दृष्टी राजा असल्यामुळे त्याने राज्यकारभारात अतिशय महत्त्वपूर्ण सुधारणा घडवून आणून एक आदर्श निर्माण करून ठेवला. म्हणूनच शेरशाहाला त्याच्या शासन व्यवस्थेचा शिल्पकार म्हटले जाते.

१) केंद्रीय शासन व्यवस्था :-

साम्राज्याची संपूर्ण सत्ता शेरशाहाच्या हातामध्ये केंद्रीत झाली असली तरी, शेरशाहाने त्या सत्तेचा कधीही दुरुपयोग केला नाही. प्रजेचे कल्याण आणि साम्राज्याची सुरक्षितता या दोन गोष्टींकडे लक्ष ठेवून शेरशाहाने आपले केंद्रीय शासन व्यवस्थेचे आयोजन केले. राजाला राज्यकारभारात मदत करण्यासाठी चार प्रमुख मंत्री विभाग निर्माण केले. त्यामध्ये

अ) दिवाण - ए - वजारथ (प्रधानमंत्री) :- या विभागाचा प्रमुख वजीर राहत असून राजा नंतर संपूर्ण साम्राज्यावर देखरेख ठेवण्याचे कार्य आणि अर्थ खाते सांभाळण्याचे कार्य सुद्धा वजीराला करावे लागे.

ब) दिवाण - ए - आरिज (सैन खाते) :- हे सैन्य खाते असून या विभागाच्या प्रमुखाला आरिज-ए-मुमालिक म्हटले जाई. सैन्य व्यवस्थेच्या सर्व जबाबदाऱ्या खात्याच्या प्रमुखाचा असते.

क) दिवाण - ए - रसालत (परराष्ट्र खाते) :- हे परराष्ट्र खाते असून परराज्याशी पत्रव्यवहार करण्याचे कार्य या विभागाचे असे.

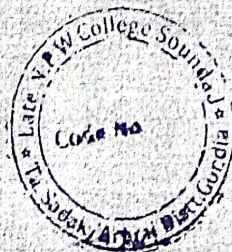
ड) दिवाण - ए - इन्शा :- या विभागाकडे अंतर्गत पत्र व्यवहाराची कार्ये सोपविल्या गेले होते. वरिल चार मंत्र्यांशिवाय दिवाण - ए - काझा (न्याय खाते) तसेच दिवाण-ए-बारिज (गुप्त हेर खाते) इ. प्रमुख विभाग शेरशाहाने केंद्रीय शासन मोग्य रितीने चालविण्यासाठी निर्माण केले होते.

२) प्रांतीय शासन :-

शेरशाहाने आपल्या संपूर्ण साम्राज्याचे १५ प्रांतात विभाजन केले होते. प्रांत प्रमुखाला राज्यपाल म्हटले जाई. पुन्हा या प्रांताचे सरकार मध्ये (जिल्हा) विभाजन केले जाई. सरकारमधील अंतर्गत शांतात व मुख्यत्वा ठेवण्यासाठी सिखदार व मुशी हे दोन अधिकारी नियुक्त केले जात. सरकारचे पुन्हा परगण्यामध्ये (तालुका) विभाजन केले जाई. त्यावर सिखदार (सैन्यप्रमुख) आणि (जमीन, महसूल व्यवस्था) पोतदार (व्यावसायिक) आणि दोन कारकून इ. कर्मचारी वार्ड परगण्याचा

CONTENTS

Sr. No.		Page No.
1	१९ व्या शतकातील महात्मा फुले व राजर्षी शाहू महाराज यांचे स्त्री सक्षमीकरणात्मक आर्थिक विचार, सहा.प्रा दिपाली बतुल पढोळे	1-3
2	महात्मा गांधी एवं राष्ट्रीय आंदोलन सुनील कुमार वर्मा	4-7
3	सामाजिक, सांस्कृतिक और राष्ट्रीय चेतना के अग्रदूत: स्वामी रामानन्द। डॉ. हरिसिंह राजपुरोहित.	8-1
4	Economic Crimes : Effects on Sustainable Development Agenda 2030 ,Goal-1,2,3 आर्थिक अपराध: सतत विकास एजेंडा-2030 लक्ष्य 1,2,3 पर प्रभाव Dr. Poornima Devendra Bairagi	11-
5	पालक-किशोर संबंधाचा किशोरांच्या सामाजिक वर्तनावर होणाऱ्या परिणामाचे अध्ययन कु. सोनाली डी. पारधी, डॉ. संपद ए. नवरे	14
6	सिध्दार्थ गौतम बुद्धाच्या जीवनातील वैशाख पीर्णिमेचे महत्व प्रा.पुरुषोत्तम गुणवंत पन्नाळे	19
7	छत्रपती शिवाजी महाराजांची लष्कर व्यवस्था प्रा. डॉ. प्रमिला डी. मोयर	23
8	अन्नप्रक्रिया उद्योगांची भारतीय रचना प्रा.सोमल वसंतराव धानापुने	24
9	हवामान बदलामुळे शेतीवर होणाऱ्या परिणामांचे अध्ययन डॉ. दिपक दयानंद शिंदे, प्रज्ञा दगडू खरात	2
10	भारतीय समाज पर आधुनिकता का प्रभाव डॉ. ईश सिंह	3
11	"स्वप्रवासवदत्तम् में सांस्कृतिक एवं नैतिक तत्व" डॉ. निहाल सिंह 'इमलिया'	3
12	भारत के छत्तीसगढ़ राज्य में ग्रामीण पर्यटन की संभावनाएं डॉ मनोज कुमार साहू	

छत्रपती शिवाजी महाराजांची लष्कर व्यवस्था

प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर

(सहयोगी प्राध्यापक) इतिहास विभाग प्रमुख स्व.निर्धन पार्टील वामाचे कला व विज्ञान
महाविद्यालय, सोदड जि. गोंदिया - ४४१८०६

Corresponding author- प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर

Email - bhandarkarpriyansh@gmail.com

प्रस्तावना :-

शिवाजी हा शहाजी भोसलेचा मुलगा असून त्याच्या आईचे नाव जिजाबाई असे होते. शिवाजीचा जन्म १६३० मध्ये पुण्याच्या उत्तरेस शिवनेरी किल्ल्यामध्ये झाला. शहाजी भोसले त्यावेळी विजापूर दरबारात नोकरीत होते. त्यामुळे लहानपणापासूनच शिवाजीची सर्व जबाबदारी त्याची आई जिजाबाईकडेच होती. जिजाबाई हि अतिशय सभ्य आणि सुसंस्कृती स्त्री असल्यामुळे तिने शिवाजीच्या शिक्षणाकडे अतिशय लक्ष दिले. शिवाजीचा मार्गदर्शक आणि शिक्षक दादोजी कोंडदेव हा होता. यांनीच शिवाजीला लष्करी आणि इतरही प्रकारचे शिक्षण अतिशय प्रामाणिकपणे दिले. परंतु शिवाजीला घडविण्यात त्याची आई जिजाबाईचा महत्वाचा वाटा आहे. तिने शिवाजीला रमायण, महाभारतातील कथा सांगून श्रीकृष्ण आणि राम यांच्या आदर्शांविषयी जिजाबाईने शिवाजीला माहिती दिली. त्यामुळे "गुप्त जिजाबाई दादोजी कोंडदेव यांच्या उत्कृष्ट मार्गदर्शनामुळे शिवाजी अतिशय शूर, पराक्रमी, मुसद्दी वाडसी आणि धैर्यशील बनला. १६७४ मध्ये स्वतःच्या राज्यभिषेक करवून आपल्या राज्याला राजमान्यता मिळवून दिली.

साम्राज्याची खरी भिस्त लष्कर/सैन्यावर अवलंबून असते. लष्करी शासनाच्या पाठवळाशिवाय मुलकी शासक कार्यक्षम होऊच शकत नाही हि वस्तुस्थिती लक्षात घेवून छत्रपती शिवाजी महाराजांनी आपल्या लष्करव्यवस्थेकडे विशेष लक्ष दिले. लष्कर, त्यावर होणारा खर्च, लष्करी अधिकारी, लष्कराचे प्रशिक्षण याबाबत छत्रपती शिवाजी महाराजांनी सखोल विचार केला होता. या सर्व वैचारीक चिंतनातून छत्रपती शिवाजी महाराजांचे लष्करी प्रशासन निर्माण झाले.

संशोधनलेखाची उद्दिष्ट्ये :-

- १) महाराजांच्या लष्कर व्यवस्थेतील पायदळ, घोडदळ, आणि संरक्षण दळाचा अभ्यास करणे.
- २) महाराजांच्या लष्करव्यवस्थेतील शिस्त अभ्यासणे.
- ३) महाराजांची गुप्तहेरव्यवस्था अभ्यासणे.
- ४) लष्करव्यवस्थेत किल्ल्यांचे महत्व अभ्यासणे.
- ५) महाराजांनी अस्मादव्यवस्था अभ्यासणे.

शिवाजी महाराजांच्या लष्करी व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये :-

अ) सरजामशाहीचा त्याग :-

मोगल बादशाहीत किंवा आदिलशाहीत लष्करी व्यवस्था सरजामशाहीवर आधारलेली होती. हया राज्यातील लष्करी अधिकार्यांना जहागिरीचा प्रदेश देण्यात येई. हया जहागिरीत हे अधिकारी राजाप्रमाणे अधिकार चालवत व प्रजेला लुटत असत क्वचित प्रसंगी ते बंडखोर बनून केंद्र सत्तेला आव्हान देत असत. हे सरजामदार कशाही पध्दतीने फौजा उभारत. त्यांना प्रशिक्षण मुद्द्या न देता युद्धावर नेत. हे सरजामदार आपसात झगडत. हे सैन्य पूर्णतः पोट भरण्याकरीता सरजामदाराची चाकरी करीत. कोणतीही उच्चभावना हया पाठीमागे नसे. हे सर्व दोष महाराजांनी स्वतः विजापूर राज्याचे सरजामदार असताना व त्यातूनच केंद्र सत्तेविरुद्ध बंड करून नवीन राज्य निर्माण करताना अनुभवले होते. त्यामुळे अशा प्रकारचा महाराजांनी निर्धार केला होता.

ब) राजांचे संरक्षण दल :-

इ.स. १६६४ सालच्या सुरतेच्या पहिल्या लढ्याच्या वेळी सुरतेचा सुभेदार इनायतखान याने महाराजांना दार करण्याकरिता मारेकरी पाठविला. हया मारेकऱ्याने वाटापाटी करण्याचे ढोंग मत्तयाजवर तलवारीने वार करण्याचा प्रयत्न केला.

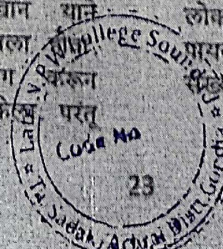
महाराजांच्या शरीर संरक्षकाने त्याचा हात बरव्याव उडविला ही वस्तुस्थिती लक्षात घेऊन राजाचे संरक्षण दल उभारले गेले. हया दलात अतिशय शूर, स्वामीनिष्ठ हुशार व उत्तम योद्धे अशाच सैनिकांना घेतले जाई. सैनिक राजाच्या विश्वासातील असत. हे सर्व राजमहाल, दरबार किंवा राजाच्या सभोवती असत.

क) घोडदळ :-

घोडदळाचे दोन प्रकार होते. सरकारी हत्यार सरकारी घोडा घेऊन राजाची नोकरी करणारे ते बारगीर स्वतःचा घोडा घेऊन नोकरी करणारे ते शिलेद म्हणविले जात. महाराजांच्या लष्करात शिलेदारांचे बारगीरांचा भरणा जास्त असे. घोडदळातील सैनिकांना खास प्रशिक्षण दिले जाई. असे करे हया फौज प्रवाशा या प्रशिक्षणाचा आपल्या प्रघात विशेष उत्तेजक कर आहे. पावसाळ्यात लष्करी मोहिमा बंद असत त्यावेळी राज्यात ठिकठिकाणी घोडदळ व पायदळ यांच्या छावणी पडत व हया छावण्यातून सैनिकांना प्रशिक्षण दिले जा. घोडदळाकरिता जातीबत घोड्याची पैदास देखी करण्यात येई.

ड) मराठा लष्करातील पायदळ :-

महाराष्ट्रातील डोंगराळ व पहाडी मुख्य घोडदळापेक्षा पायदळ जास्त उपयुक्त आहे. हे लक्ष घेऊन तसेच किल्ल्यांच्या रक्षणाकरिता पायदळाचा जास्त उपयोग होतो. ही वस्तुस्थिती लक्षात घेऊन महाराजांनी पायदळात सैनिकांची जास्त भरती केले. पायदळात प्रामुख्याने मावळे व हेडकरी या समाजातील लोक जास्त असत. महाराजांजवळ सुमारे एक लाख पायदळ व सभासदांच्या आज्ञेवारीनुसार घोडदळाच्या मदतीला लाखांच्या आसपास असावी.

INDEX -C

No.	Title of the Paper	Authors' Name
1	Position and Problems of Tribal Women in India	Dr. Satya Narayan Meena
2	Understanding Gender Equality and Domestic Violence in Contemporary Period	C.A. Dr. Ravindra Nagesh Naik
3	Gender Equality and Education	Rajneesh Kaur
4	Gender in Githa Hariharan's works	Kakasaheb D.Dhaygude
5	Gender Equality and Education	Mr. Saurabh Annasaheb Bhadange
6	At global level women entrepreneurs: qualities, opportunities and challenges. A review report	Madhu Iaxmi Sharma
7	Problems Faced By Women At Workplaces	Anjum Ara
8	Enhancing Gender Equality in India's Higher Education	Dr. Sunil S. Bidwaik
9	Topic: Understanding gender-based violence and its correlation with women empowerment	Dr. Vibha Jain
10	A study of Gender Equality At Workplace In Gurugram City.	Dr. Poonam Ms. Renu Kumari
11	Knowledge And Perception Of Sexual Abuse Among Students In Higher Education In Lucknow	Ms. Sneha Singh and Dr Saroj
12	Gender Equality and Sensitization in Higher Education Institutions	K Mohima Singha
13	Violence Against Children in India	Dr. Paul Mathew
14	Gender Equality And Women Empowerment In India: An Overview	Sadia Sadeeqi
15	Analytical Study On Broad Perspective Of Dr. Babasaheb Ambedkar On Woman's Empowerment And Women's Rights.	Pooja Nilkanth Alone
16	An Analytical Study of Professional Ethics of Arabic Language Teachers in Relation to Their Gender Equality	Shaleha Begum
17	Working Women: Challenges, Problems & Laws	Dilnaz Banoo
18	A study of Transgenders' Sexual Harassment : Life and Struggle of Indian Transgender as reflected in the work of A. Revathi's "The Truth About Me: A Hijra Life Story"	Raghabendra Garai,
19	जैन दर्शन में निहित शैक्षिक मूल्य का अध्ययन	आरती पाण्डेय डॉ. प्रभाकर सिंह
20	जेन्डर इक्वालिटी एवं महिला आन्दोलन	डॉ. हेमलता
21	सामाजिक न्याय एवं मानव अधिकार के संदर्भ में भारतीय पुरुष समाज	डॉ. राजेश
22	स्त्रि धर्म आणि पुरुष सत्ता	प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर

स्त्रि धर्म आणि पुरुषसत्ता

प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर

(सहा. प्राध्यापक) इतिहास विभाग प्रमुख स्व.निर्धन पाटील वाघाये कला वाणिज्य
व विज्ञान महाविद्यालय, लाखनी, जि.भंडारा-४४१८०४

E-mail - bhandarkarpriyansh@gmail.com Mobil No. - 9765889913

प्रस्तावणा :-

स्त्रि आणि पुरुष ह्या निसर्गाने निर्माण केलेल्या दोन मणुष्यजाती आहेत. दोघांनी परस्परांना पूरक बनाले. एकमेकांच्या सोबतीने राहून निसर्गाचे आणि समाजाचे संतुलन राखावे असा निसर्गाचा संककेत आहेत. तरीही समाजात स्त्रि-पुरुष असा भेदभाव केला जातो. विषमता हे प्रत्येक समाजाचे अंगभूत लक्षण आहे. समाजातील सर्व व्यक्ती सारख्या असूच शकत नाही. वय, आणि लिंग यासारख्या जैविक आणि नैसर्गिक घटकांच्या आधारावर बाल, तरुण, वृद्ध असे भेद केल्या जातात. स्त्रि-पुरुषाचा दर्जा ठरवितांना लिंग आधाराला विशेष महत्व दिल्या जाते. हि लिंग असमानता सर्व स्तरावर प्रत्येक देशात, प्रत्येक जातीत आणि प्रत्येक काळात कोणत्या ना कोणत्या रूपात दिसून येते.

काही प्रमाणात स्त्रि-पुरुषाचे बाह्यरूपात समानता दिसत असली तरी जेव्हा खऱ्या गाभ्याचा प्रश्न उद्भवतो तेव्हा समाज, कायदा, व्यक्ती, धर्म हे सगळे आपापल्या पध्दतीने स्त्रिच्या दुय्यमतेचे समर्थन करतांना दिसतात त्यामुळे स्त्रिला अधिकारापासून वंचित राहावे लागते.

भारतीय समाज, जाती, धर्म, प्रांत आणि आर्थिक स्थिती यामुळे विभागल्या गेल्या आहे. प्राचीन मध्ययुगीन आणि अर्वाचीत स्त्रि जिवणाचा आढावा घेता असे निदर्शनास येते की, जरी भारतीय राज्यघटनेनी स्त्रि-पुरुष समानतेची तत्त्व स्विकारले असले तरी स्त्रि-पुरुष समानतेची मापदंड फार वेगळे दिसून येते. स्त्रि शक्ती विकासाकरीता वापरली गेल्यास विकासाची गती वाढते. संयुक्त राष्ट्रांच्या विकास कार्यक्रमात स्त्रिविकास एक प्रमुख विकास म्हणून स्विकारला आहे. आचारशिवाय विचाराला अर्थ नाही.

स्त्रियांचा दर्जा/स्तर उंचावण्यासाठी सरकारकडून विविध प्रयत्न केल्या गेलेत स्त्रियांना न्याय मिळवून देण्यासाठी विविध असे कायदे केले आहेत परंतु स्त्रिया त्या सर्व लाभापासून वंचित आहेत. यामागील कारणे म्हणजे शिक्षणाची कमतरता, रूढीप्रियता, धार्मिक चालिरीती, रूढी परंपरा, सांस्कृतिक संस्कार असल्यामुळे स्त्रिया सरकार व समाजाद्वारा त्यांच्या हितासाठी बनविलेले कायदे पूर्णतः ओळखू शकत नाही. पुढे येणाऱ्या महिलांची संख्याही नगण्यच आहे. यासाठी गरज आहे तिच्या सबलीकरणाची तिचे व्यक्तिमत्व एक माणूस म्हणून, व्यक्ती म्हणून, विकसित करण्याची त्यांना समान संधी द्यावयाची. आरोग्य शिक्षण आणि आर्थिक दृष्ट्या सक्षम होण्यासाठी समान संधी मिळायला हवी. स्त्रिला सक्षम बनविण्यासाठी कायदेविषयक अधिकारांची जाणीव करून देणे गरजेचे आहे. स्त्रियांना कायदयाने कोण-कोणते अधिकार दिले आहेत, किती सुरक्षा प्रदान केली आहे? आपल्यावर होणाऱ्या अन्याय, अत्याचार आणि शोषणाचा मुकाबला ती करू शकेल यासाठी उच्च शिक्षित होऊन आपल्या अधिकाराप्रती संघर्ष करून एक आदर्श महिला बनण्याचा ती प्रयत्न करू शकेल म्हणजेच तिच्यात आत्मविश्वास निर्माण होवून ती स्वतंत्रपणे प्राप्त परिस्थितीत निर्णय घेवू शकेल.

स्त्रियामध्ये आत्मविश्वास निर्माण करण्यासाठी आपल्या शिक्षण क्रमातल्या पुस्तकातून स्त्रि-पुरुषांची प्रतिमा नव्याने घडवायला हवी यातून हळूहळू सांस्कृतिक आणि धार्मिक बदल होऊन तशाप्रकारची नवीन न्यायव्यवस्था नव्याने घडवायला हवी या बदलातून येणारे वारे सामाजिक वातावरण बदलण्यास कारणीभूत ठरतील.

स्त्रियावर होणाऱ्या अन्याय, अत्याचाराला असणारा महत्वाचा घटक म्हणजे कायदयाची अनामिज्ञता आणि क्लृप्तता. कायद्यानी स्त्रियांना संरक्षण आणि अधिकार दिले असले

INDEX

Sir. no	Title of the Paper	Name of Author
01.	An Assessment on Library and Information Science Education in India	Smt. TANUJA S
02.	Impact Of Work Life Imbalance On Physical Dimension Of Wellness-- A Study Of Professionals In Vijayapur District	Dr. Mamatha Bannur
03.	Status of Youth Achievers in India: Their Roles and Contribution to Society	CHANDRAKANTH S TOTI
04.	An Analytical Perspective on the Problems and Difficulties of Women's Political Activity in India	Dr. M. H. HULLUR
05.	An Empirical Analysis of Globalization Influence on the Indian Economy	Dr. SUNITHA N M
06.	A Review of Educational Library Execution within the Framework of the NEP 2020	MANJUNATHA S R
07.	Emerging Diseases Affecting Wildlife: A Contemporary Assessment	Premakar Nagnath Kotule
08.	Effect Of Alphamethrin Pesticide On Glycogen Content Of Fresh Water Crab Barytelphusa Cunicularis	Kapadnis R R
09.	Mahatma Gandhi's Leadership and the Philosophy of Nonviolence in India's Struggle for Independence	Prof. Dr. Pramila D. Bhoyar
10.	Study On Potential of Metalaxyl Fungicide Against Leaf Spot of Turmeric Caused by Colletotrichum Capsici	Dhole A. C.
11.	Human Rights And Curriculum	Dr. Lata Shivaaji Patil
12.	Enhancing English Reading Fluency in Primary Level Students: Strategies and Interventions	Shri Dipak Arjunrao Gotawale
13.	EGO VS EGO	Manoj Mahajan
14.	The Indian Ocean Region: A Strategic Assessment	Pradip Jankar Dr. Digambar Biradar
15.	A Comprehensive Study of Primary School Students: Challenges, Strategies, and Interventions	Shri Dipak Arjunrao Gotawale
16.	Cybercrime Is A Curse On Computer Processing.	Dr. Prakash Laxmanrao Dompale
17.	हिंदी उपन्यास साहित्य में दलित चेतना ।	प्रा. डॉ. प्रदीप भाणिकराव शिंदे
18.	पश्चिमी चिकित्सा क्षेत्र में अफीम की व्यापकता एवं उपादेयता	सुश्री अंतिमा कानेरिया
19.	ग्रामीण विकास भारतीय अर्थव्यवस्था का आधार	डॉ. ममता पंवार

Mahatma Gandhi's Leadership and the Philosophy of Nonviolence in India's Struggle for Independence

Prof. Dr. Pramila D. Bhoyar

(Asso. Professor) H.O.D. History Late. N.P.W. College, Soudad

Abstract:

This research paper delves into the strategies and profound impact of Mahatma Gandhi's leadership during the Indian National Movement for independence. Specifically, the paper will explore Gandhi's philosophy of nonviolence (ahimsa) and civil disobedience as central tenets of his approach to social and political change. By examining key events, campaigns, and ideologies associated with Gandhi's leadership, this paper aims to provide a comprehensive analysis of how his unique approach shaped the course of India's struggle for freedom and influenced global movements for justice. The research paper comprehensively examines Mahatma Gandhi's leadership and the pivotal role of his philosophy of nonviolence in India's struggle for independence. Through an exploration of key events, campaigns, and ideologies that defined Gandhi's approach, this paper analyzes the profound impact of his leadership during the Indian National Movement. By emphasizing nonviolence (ahimsa) and civil disobedience as core principles, the study highlights how Gandhi's unique strategies not only reshaped the trajectory of India's fight for freedom but also left an indelible mark on global movements for justice. This paper provides a detailed and insightful account of Gandhi's leadership, shedding light on the intricate interplay between his philosophy, strategic actions, and the broader socio-political context of the time.

Keywords: *Mahatma Gandhi, Leadership, Philosophy Of Nonviolence, India's Struggle For Independence, Indian National Movement, Civil Disobedience, Ahimsa, Social Change, Political Change, Freedom Struggle, Global Movements, Justice, Socio-Political Context.*

Introduction:

Mahatma Gandhi stands as an iconic figure in the annals of history, revered for his exceptional leadership and profound philosophy of nonviolence, which played an instrumental role in India's arduous struggle for independence from colonial rule. The Indian subcontinent's quest for freedom was marked by a series of diverse and sometimes conflicting ideologies, movements, and leaders. In this complex tapestry, Gandhi emerged as a visionary leader who not only orchestrated strategic campaigns but also wielded a transformative philosophy that emphasized nonviolent resistance as the path to societal and political change. This paper delves into the multifaceted dimensions of Gandhi's leadership and his philosophy of nonviolence, tracing their intricate influence on the trajectory of India's freedom struggle. By examining pivotal events, campaigns, and ideologies, this study seeks to unveil the synergy between Gandhi's philosophy and his pragmatic actions, demonstrating how they synergistically shaped the course of history. As the pages unfold, a deeper understanding of Gandhi's legacy emerges - one that extends beyond the borders of India to inspire global movements for justice.

The struggle for India's independence from British colonial rule is a saga replete with valor, sacrifice, and visionary leadership. At the forefront of this historic movement stood Mohandas Karamchand Gandhi, affectionately known as Mahatma, meaning "Great Soul." Gandhi's leadership and his unique philosophy of nonviolence not only encapsulated the aspirations of a nation yearning for freedom but also ushered in a novel approach to social and political transformation. His unwavering commitment to truth, justice, and ahimsa (nonviolence) created a paradigm shift in the strategies

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	Packaging, Advertising, Branding, Consumer Behaviour, Design, Marketing	Dr Sanjay Pande	1
2	Economic Crimes by Corporations : Fixing the liability thereof	Dr. Mahendra U. Ingole	3
3	Impact of Advertising on Ganesh Festival in Maharashtra	Deepali M.Limbekar, Dr. Kishor D. Ingale	12
4	Embracing Nashik's Diverse Heritage: Unveiling Historical and Spiritual Significance.	Dr. Anil Dadaji Pawar	15
5	Responsibility of new generation in caring the older people	Prof. Dr. Mahendra Bhaurao Wasekar	18
6	A Descriptive Study On Contemporary Investment Opportunities	Dr. Pritibala Bhargava	20
7	William Wordsworth Works	Asst. Prof. Archana P. Tiwari	24
8	Interplay Between Insurance And Banking Industries: Exploring The Role Of Commercial Arbitration In A Globalized World For Enhanced Corporate Governance	Nilima Khedkar , Prof. Sangeeta Varma, Prof. Shaista Peerzada	26
9	The Impact Of British Colonialism On Indian History: A Comprehensive Analysis	Prof.Dr.Pramila D. Bhoyar	31
10	Importance of Natural Resources in Economic Development of India	Dr. Maruti Subhash Suryawanshi	36
11	Religion and Degradation of Moral Values stand side by side in Updike's Rabbit Angstrom - A Tetralogy	Milind Anand Ghogale	39
12	राष्ट्र निर्माण और संस्कृति	डॉ. अंजू सिंह	43
13	यषस्वी जीवनासाठी जीवन कौशल्याद्वारे जीवनमुल्यांची रुजवणूक	डॉ. सिमा चिखले (माटे)	46
14	आधुनिक समाज माध्यमे व साहित्य	घनश्याम दादाजी दरणे, प्रा.डॉ. वर्षा. चिखले	49
15	भारतीय राजकारणातील बदलते प्रवाह	डॉ. राम ताटे, डॉ. अर्चना बापमारे	54
16	साहित्य और पर्यावरण	डॉ.रूपसिंह मुझाल्दा	59
17	भारतातील विवाह संस्थेचे बदलते स्वरूप	प्रा.जयश्री राजेंद्र सोनमणे , प्राचार्य डॉ.कल्याण विठ्ठल मोरे	61
18	आर्थिक, वित्तीय व सामाजिक समावेशन एक दृष्टिक्षेप	Dasharath Prajapati	66
19	चित्रकलेचे मानवी जीवनातील स्थान	सौ. भारती रंगनाथ भगत	69
20	बाल विवाह एक सामाजिक कलंक	प्रा.डॉ.भिमराव प्रल्हाद उबाळे	70
21	स्त्री शिक्षा-नीकरी की कठिन राह	प्रा. प्रज्ञा मेधाम	74

The Impact Of British Colonization On Indian History: A Comprehensive Analysis

Prof. Dr. Pramila D. Dhot

(Asst. Professor) HOD History, N.P.W. College, Samatli
Mo. No. - 9630959936 Email - pramildhot@npwcollege.com

Abstract:

The study explores the multifaceted and profound impact of British colonization on the historical trajectory of India. Examining the period from the inception of British East India Company's presence to the eventual struggle for independence, this research paper investigates the intricate dimensions of colonial rule and its enduring consequences on India's social, economic, cultural, and political landscapes. Through an interdisciplinary approach encompassing historical analysis, socio-economic evaluation, and cultural examination, this paper unravels the complexities of British colonialism, elucidating its effects on India's traditional structures, economy, social fabric, and identity. The exploration encompasses the economic exploitation, social restructuring, cultural assimilation, and political transformations induced by British rule. Furthermore, it delves into the resistance movements, nationalist fervor, and the eventual emergence of an independent India, assessing the lasting legacy of colonialism and its implications for the post-colonial era. By comprehensively dissecting this pivotal period in Indian history, this research endeavors to provide a nuanced understanding of the intricate interplay between colonial power dynamics and their lasting impact on a nation's trajectory.

Keywords: Colonialism, British Empire, India, Imperialism, Decolonization, Socio-economic Impact
Introduction:

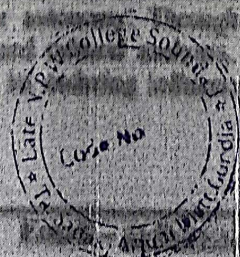
The historical narrative of India bears the indelible marks of a significant epoch: the era of British colonial rule, which fundamentally altered the course of the subcontinent's history. The arrival of the British East India Company in the early 17th century marked the initiation of a transformative period that not only reshaped India's socio-political landscape but also left an enduring imprint on its economic, cultural, and political system. To comprehend the complexities of India's contemporary identity, it is imperative to unravel the multifaceted impact of British colonialism on the nation's historical trajectory.

The genesis of British colonialism in India was rooted in a complex interplay of trade ambitions, geopolitical strategies, and the quest for imperial supremacy. Initially established as a trading enterprise, the British East India Company gradually expanded its influence, pivoting from commerce to territorial control. The subsequent transition from Company rule to direct Crown governance marked a pivotal shift in power dynamics, ushering in an era of colonial dominance that spanned nearly two centuries.

Understanding the impact of colonialism on a nation's history transcends mere academic inquiry; it constitutes a critical facet in comprehending the dynamics of power, socio-cultural transformations, and the intricate interplay between the colonizer and the colonized. The study of the ramifications of colonial rule on India's historical narrative holds immense significance in illuminating not only the adversities faced by a colonized nation but also the resilience, cultural adaptation, and eventual quest for independence that shaped its destiny.

The examination of British colonialism's impact on India is not merely an exploration of historical events but an endeavor to decipher the enduring legacies, socio-economic disparities, cultural syncretism, and political ramifications that continue to resonate through the annals of time. Such an analysis becomes imperative in comprehending the complexities of contemporary India, its socio-political dynamics, and its position in the global landscape.

This research aims to undertake a comprehensive analysis of the multifaceted impact of British colonialism on Indian history, delving into the intricate layers of economic exploitation, social transformations, cultural assimilation, and the subsequent emergence of a nation striving for autonomy. Through a meticulous examination of historical records, socio-economic evaluations, and cultural studies, this study seeks to unravel the nuanced dimensions of British colonialism and its enduring legacy on the historical narrative of India.

MPSC, UPSC, NET-SET तसेच सर्व स्पर्धा परीक्षेसाठी उपयुक्त
महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांच्या पदवी व पदव्युत्तर वर्गासाठी उपयुक्त

महाराष्ट्राचा सांस्कृतिक इतिहास

प्रा. डॉ. प्रमिला डी. भोयर

